

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ზაზა აბაშიძე

2003 წლის ერაყის ომი: აშშ-ს ხელისუფლების მიერ
განხორციელებული სამხედრო ოპერაციის ფუნდამენტური
მიზეზების ახსნა

სამაგისტრო პროგრამა: დიპლომატია და საერთაშორისო პოლიტიკა
სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია საერთაშორისო დიპლომატიასა და
საერთაშორისო პოლიტიკაში მაგისტრის ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: ფიქრია ასანიშვილი

ასოცირებული პროფესორი

თბილისი, 2019

ანოტაცია

2003 წლის ერაყის ომი აქტუალობას დღემდე არ კარგავს და დავის მიზეზი ხშირად ხდება. ამერიკის შეერთებული შტატების მხრიდან სამხედრო ოპერაციის დაწყებასა და შემდეგ განვითარებულ მოვლენებს ყურადღება დიდი დოზით დაეთმო, თუმცა მიკერძოვებითა და ზედაპირული ინფორმაციის გამოყენებით წარმოქნილი ბუნდოვანებები დღემდე სახეზე გვაქვს. ხშირად ხდება ისე, რომ ომის გამომწვევი მიზეზებზე საუბარი იდეოლოგიური პრიზმიდანაა ნაკარნახევი ან პოლიტიკური კაპიტალის მოპოვებას ისახავს მიზნად, რაც ობიექტური სურათის დანახვას მნიშვნელოვნად ართულებს.

ზემოთ აღნიშნული მიზეზებიდან გამომდინარე გადავწყვიტე, რომ ჩემი ნაშრომის ფარგლებში კონცენტრირება 2003 წლის ომის გამომწვევ მიზეზებზე მოვახდინო და მეტნაკლები სიცხადე შევიტანო საკითხის ირგვლივ. ომის გამომწვევი მიზეზების გარდა, ნაშრომი ისეთ საკითხებსაც მოიცავს, როგორცაა აშშ-ერაყის ისტორია და აშშ-ს დამოკიდებულება მთლიანად რეგიონის მიმართ.

2003 წლის ომის გამომწვევი ძირითადი მიზეზების ასახსნელად გამოვეყინებ საერთაშორისო ურთიერთობების რეალისტურ თეორიას, რომელიც ყველაზე მეტად ერგება და საფუძვლიანად ხსნის ამ თემის ჰიპოთეზას.

საკვლევი კითხვა - ძირითადი მიზეზები, რამაც 2003 წელს ამერიკის შეერთებული შტატების ხელისუფლების მხრიდან სამხედრო ინტერვენციის დაწყება განაპირობა?

რაც შეეხება ჰიპოთეზას, შემდეგნაირად ფორმულირდა: აშშ-ს მხრიდან ერაყში ოპერაციის დაწყება შემდეგი მიზეზებითაა გამოწვეული: 1) სადამ ჰუსეინის ხელში მასობრივი განადგურების იარაღის არსებობა; 2) ერაყის ხელისუფლებასა და ტერორისტებს შორის არსებული შესაძლო კავშირი;

ერაყის ომზე საუბარი დღემდე არ წყდება და ხშირად განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ ხვდება. ამ ომმა მართლაც ბევრი რამ შეცვალა (განსაკუთრებით რეგიონში) და მნიშვნელოვნი ზემოქმედება მოახდინა თანამედროვე საერთაშორისო პოლიტიკაზე. ასევე

მნიშვნელოვანია იმის გააზრებაც, რომ თუკი აშშ-ს ეროვნული უსაფრთხოება იმგვარი რისკის ქვეშ დადგება, როგორც ეს მიმდინარე საუკუნის დასაწყისში მოხდა, ერაყში წარმოებული სამხედრო კამპანიის გამეორება უცნაური და მოულოდნელი სრულაც არ იქნება.

Annotation

The 2003 Iraq war still doesn't lose its actuality and is often a cause of disputes. A lot of attention was given to the beginning of the United States' military operation and the following events, there is still a lot of ambiguity created around it because of the biased and superficial information. Often the discussions around the causes of the war is dictated from the ideological prism, which complicates the objective view of the whole picture.

Based on above mentioned, I decided to concentrate on the causes of the 2003 war within my thesis and to bring more clarity around this issue. Besides the causes of the war, the thesis also includes issues such as US-Iraq history and US's attitude towards the whole region.

To explain the main reasons of the 2003 war, I will use the realistic theory of the international relations, which best suits and explains this hypothesis.

Study question – main reasons that caused the military intervention of the government of the United States in 2003.

The formulation of the thesis is as follows: the beginning of the US operations in Iraq is caused by the following reasons: 1) the existence of the mass destruction weapons in the hands of Saddam Hussein; 2) possible connections between Iraq government and terrorists;

The conversations about the Iraq war still continues and is often under the special attention. This war changed a lot (especially in the region) and had an important impact on modern international politics. It is also important to understand, that if the national security of the United States will be under such risk as it happened in the beginning of the century, the recurring of the military campaign in Iraq will not be strange and unexpected at all.

სარჩევი

1. შესავალი.....	6
2. ისტორიული მიმოხილვა.....	13
3. ლიტერატურის მიმოხილვა.....	29
4. თეორიული ჩარჩო: რეალიზმი.....	46
5. ომის გამოწვევი ძირითადი მიზეზები.....	53
6. დასკვნა.....	68
6. ბიბლიოგრაფია.....	70

შესავალი

ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ერაყს შორის არსებული ურთიერთობები, მეორე მსოფლიოს ომის შემდეგ მუდმივად ცვალებადი ტენდენციით ხასიათდებოდა. მრავალი საინტერესო და ხაზგასასმელი ფრაგმენტის მიუხედავად ვფიქრობ, რომ მოვლენების განვითარებაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები ორ თარიღს - 1990 წლის 2 აგვისტოსა და 2001 წლის 11 სექტემბერს უკავია.

პირველი თარიღის, ანუ სპარსეთის ყურის ომის დაწყების შემდეგ ქვეყნებს შორის არსებული დამოკიდებულება სტაბილურად უარყოფითი დინამიკით განვითარდა, რამაც შემდგომში განვითარებულ მოვლენებზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინა. ხოლო, 2001 წლის 11 სექტემბრის ტრაგედია ის ათვლის წერტილი აღმოჩნდა, რის შემდეგაც არამხოლოდ აშშ-ერაყის ურთიერთობა, არამედ მსოფლიო პოლიტიკის დღისწესრიგი მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ცივილიზებული სამყარო დადგა ახალი გამოწვევებისა და დილემების წინაშე, ვინაიდან მათი უსაფრთხოება ახალი რისკების წინაშე აღმოჩნდა.

ახალმა დროებამ სრულად მოშალა წარსულში დამკვიდრებული საზღვრები და სახელმწიფოებთან ერთად, საერთაშორისო პოლიტიკურ რუკაზე რეალური საფრთხეების წყარო ისეთი წარმონაქმნებიც გახდნენ, როგორცაა ტერორისტული ორგანიზაციები. „ტყუპების“ აფეთქება ამ შეცვლილი რეალობის სიმბოლოდ შეგვიძლია მივიჩნიოთ. საფრთხეს ყველას კართან შეეძლო მიეკაკუნებინა, მათ შორის ისეთი ზესახელმწიფოსთვისაც, როგორც ამერიკის შეერთებული შტატებია.

9/11-ის ტერაქტის შემდეგ, ახლად არჩეული პრეზიდენტის - ჯორჯ ბუში უმცროსისა და მისი გუნდის მთავარ გამოწვევა, აღნიშნულ ტერაქტზე პასუხის გაცემა გახდა.

2001 წლის 11 სექტემბრის ტერაქტის ავტორების მოძებნა დიდ სირთულეს არ წარმოადგენდა, რადგანაც ყველა გზა „ალ-ქაიდამდე“ მიდიოდა. საქმე კარგად ორგანიზებულ ტერორისტულ დაჯგუფებას ეხებოდა, რომელსაც რამდენიმე ძირითადი ნიშანი ქონდა: 1) რადიკალური ისლამისტური პლატფორმა, 2) გასამხედროებული

შემადგენლობა და 3) მულტინაციონალურობა. აღნიშნული კომპონენტების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ ორგანიზაცია „ალ-ქაიდა“, თავის ოსამა ბინ ლადენით, რომელიც იმ პერიოდში მათი ლიდერი იყო, საკმაოდ საშიშ და ანგარიშგასაწევ ძალას წარმოადგენდა.

მაღევე იდენტიფიცირდა ქვეყანაც, რომელსაც ტერორისტები თავს აფარებდნენ და სხვადასხვა სახის დახმარებას იღებდნენ - საქმე ავღანეთს ეხებოდა. 1996 წლიდან - 2001 წლამდე, ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 90%-ზე იურისდიქციას ისლამური ფუნდამენტალისტური, პოლიტიკურ-სამხედრო ორგანიზაცია „თალიბანი“ ფლობდა.

ამერიკის შეერთებული შტატების იმ დროინდელი ადმინისტრაცია მხოლოდ ავღანეთით შემოფარგვლას არ აპირებდა და ტერორიზმთან დაწყებული ბრძოლას უფრო ფართო გეოგრაფიით განიხილავდა. ამ მხრივ, თვალშისაცემი და საყურადღებო ერაყი აღმოჩნდა, რომელსაც შეერთებული შტატებისა და განსაკუთრებით, იმ პერიოდში მოქმედი ადმინისტრაციის წევრებისთვის კარგად ნაცნობი ლიდერი სადამ ჰუსეინი მართავდა.

ჰუსეინის მმართველობა ერაყში უკვე მეორე ათწლეულს ითვლიდა და მის ბიოგრაფიას არაერთი სისხლიანი ეპიზოდი „ამშვენებდა“. ქრონოლოგიურად თუკი გადავხედავთ, პირველ რიგში ერაყ-ირანს შორის არსებული 8 წლიანი სამხედრო დაპირისპირებაა გამოსარჩევი, რომელიც 1980-1988 წლით თარიღდება. დიდი ადამიანური და ფინანსური დანაკარგების გარდა, ეს ომი იმ ფაქტითაც არის გამორჩეული, რომ სადამ ჰუსეინმა ქიმიური იარაღი გამოიყენა ქურთი სეპარატისტებისა და ირანელი მეზობლების წინააღმდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ერაყ-ირანის ომის განმავლობაში, ამერიკის შეერთებული შტატები ფარულ მხარდაჭერას ერაყს უცხადებდა, ქიმიური იარაღის გამოყენება მნიშვნელოვან ფრაგმენტად დარჩება, რამაც შემდგომში კიდევ უფრო დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა შეიძინა.

ქიმიური იარაღის გამოყენებისას აუცილებელია სადამ ჰუსეინის მიერ დაგეგმილი ანტი-ქურთული კამპანია „ალ-ანფალის“ გახსენება. მიჩნეულია, რომ ამ კამპანიის ფარგლებში სადამის სამხედროებმა ქიმიური იარაღი იმ დროს გამოიყენეს, როდესაც ამის სამხედრო საჭიროება არ არსებობდა და მიზანს ქურთი მოსახლეობის გენოციდი წარმოადგენდა. ამის

დასამტკიცებლად საზღვრისპირა ქალაქ ჰალაბაჯას დაბომბვა გამოდგება, სადაც ერაყულმა ძალებმა საარტილერიო და საავიაციო დაბომბვასთან ერთად, ქიმიური იარაღი გამოიყენა და მხოლოდ ერთ დღეში 5000 ადამიანი გამოასალმა სიცოცხლეს, 10000 ქურთი კი სამუდამოდ დაინვალიდა. „ალ-ანფალის“ კამპანიის ფარგლებში, ჯამში სადამ ჰუსეინმა 50 000 - 100 000 ეთნიკურად ქურთი მოსახლე დახოცა.

ირანთან შეწყვეტილი ომის შემდეგ, ერაყის ეკონომიკა საკმაოდ მძიმე მდოგმარეობაში იყო და არაერთი ქვეყნის ვალი გააჩნდა. სადამ ჰუსეინმა თავდაპირველად ქუვეითს დაახლოებით 30 მილიარდი დოლარის განულება მოთხოვა, პარალელურად კი რეგიონის ნავთობის ექსპორტიორ ქვეყნებს წარმოების შემცირებისკენ უბიძგა, რაც ავტომატურად გამოიწვევდა ნავთობის ფასის გაზრდას, რაც ერაყის ეკონომიკას პრობლემების დაძლევის საშუალებას მიცემდა.

სადამის ორივე მოთხოვნა ფიასკოთი დასრულდა, მეტიც - ქუვეითმა მოპოვება და ექსპორტი კიდევ უფრო გააფართოვა, რასაც მსოფლიო ბაზარზე ნავთობის ფასის შემცირება მოყვა და ერაყის ეკონომიკა კიდევ უფრო საშინელ დღეში ჩააგდო. აღნიშნული და სხვა (მათ შორის ისტორიული) მოტივებიდან გამომდინარე, სადამ ჰუსეინმა ახალი ომი გააჩაღა.

1990 წლის 2 აგვისტოს ერაყის სამხედრო ძალებმა ოპერაცია დაიწყეს და ქუვეითის დაკავება მალევე მოახერხეს, თუმცა 1991 წელს, გაეროს უშიშროების საბჭოს მანდატით, კოალიციურმა ჯარებმა - ამერიკის შეერთებული შტატების მეთაურობით, რომლის პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშ უფროში იყო, მოახერხა ერაყის ჯარების დაკავებული ტერიტორიიდან გაძევება, რასაც ქუვეითის სუვერენიტეტის აღდგენა მოყვა.

სადამ ჰუსეინის სისხლიანი მმართველობის მიმართ ყურადღება არც ამ ომის დასრულების შემდეგ შეწყვეტილა. ერაყში შექმნილი საშიში ვითარებიდან გამომდინარე, რაც პირველ რიგში ქურთი მოსახლეობის წინაშე არსებულ სიცოცხლისთვის საშიშ რისკებს მოიცავდა, დასავლურმა ქვეყნებმა არასაფრენი ზონის დაწესება გადაწყვიტეს.

პარალელურად, ერაყის ხელისუფლება არ ითვალისწინებდა გაეროს რეზოლუციებს - რაც ზუსტი ინფორმაციის მიწოდებასა და მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამების

შეწყვეტაში მდგომარეობდა. სადამ ჰუსეინი მასობრივი განადგურების იარაღის შესახებ ანგარიშების წარდგენას არ ახორციელებდა. მეტიც, გაეროს სპეციალურ ინსპექტორებს 1998 წლიდან აღარ ქონდათ პროგრამის მიმდინარეობის გაცნობის, ინფრასტრუქტურაზე დაკვირვების და და კონტროლის გაწევის შესაძლებლობა. ერაყმა თანამშრომლობის ყველაზე მცირე საშუალებებზეც უარი განაცხადა და აბსოლიტურად ბუნდოვანი გახადა მსოფლიო საზოგადოებისთვის მასობრივი განადგურების იარაღის ირგვლივ არსებული პროცესები.

ამ საკითხის გარდა, სადამ ჰუსეინის ხელისუფლება დადანიშნულებული იყო ადამიანის უფლებების უხემ დარღვევასა და არაერთ ანტიდემოკრატიულ ქმედებაში. რეჟიმი ყოველ დღე უფრო სისხლიანი და დაუნდობელი ხდებოდა. ამის ნათელ მაგალითს კვლავინდებურად ქურთების მიმართ არსებული დამოკიდებულა გვაძლევს, რომელიც სასტიკი ხასიათით გამოირჩეოდა.

ისტორიული კონტექსტის განხილვას ნაშრომის განმავლობაში ცალკე თავს დავუთმობ და კიდევ უფრო საფუძვლიანად დავუბრუნდებით. განსაკუთრებით ყურადღებას სპარსეთის ყურის ომიდან - 2003 წლის სამხედრო ინტერვენციამდე არსებულ მონაკვეთზე გავამახვილებ, ვინაიდან აღნიშნული კონფლიქტის ასახსნელად, ყველაზე მნიშვნელოვანი სწორად ეს ისტორიული მონაკვეთია.

ავღანეთში მიმდინარე პროცესების მიუხედავად, აშშ-ს ხელისუფლების მიერ გამოცხადებული „War On Terror“-ის სიმძიმე ნელ-ნელა ერაყზეც გადმოდიოდა. სადამ ჰუსეინის მიმართ განსაკუთრებული უნდობლობა და ნეგატიური დამოკიდებულება არსებობდა, რასაც ნაშრომში უფრო ფართოდ მიმოვიხილავ.

ამერიკის ხელისუფლებას კიდევ ერთი ეჭვი გაუჩნდა - ჰუსეინისა და ტერორისტების შესაძლო კავშირი. გამოვიდა ისე, რომ სახეზე ორი კრიტიკული არგუმენტი - 1) მასობრივი განადგურების იარაღის ირგვლივ არსებული ბუნდოვანება, რაც გაეროს რეზოლუციებით დაკისრებული მოვალეობების იგნორირებაში, წარდგენილ ანგარიშებში ინფორმაციის არასათანადოდ ასახვაში, პროგრამის ირგვლივ არსებული გამჭირვალობის შეზღუდვასა და

მეტიც - თანამშრომლობაზე საერთოდ უარის თქმით იყო გამოწვეული. 2) აღნიშნულმა საკითხმა, სხვა ვარაუდებთან ერთად გააჩინა ეჭვი, რომ სადამ ჰუსეინი შესაძლოა ტერორისტებთან თანამშრომლობდა, რაც შეერთებული შტატების ხელისუფლებისთვის წითელი ხაზის გადაკვეთას წარმოადგენდა. ამავდროულად, არსებობდა რისკები იმის შესახებ, რომ მასობრივი განადგურების იარაღი შესაძლოა ტერორისტებისთვის ხელმისაწვდომი გამხდარიყო, რაც აშშ-ს და დასავლური სამყაროს უსაფრთხოებას მნიშვნელოვან დარტყმას მიაყენებდა.

ერაყის კამპანიის დაწყებამდე ერთი წლით ადრე, შეერთებული შტატების ადმინისტრაციის წევრებმა აქტიურად დაიწყეს მოკავშირებთან სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ გადასაგმელი ნაბიჯების ჩამოყალიბება. მათ მიერ შემუშავებული სამოქმედო გეგმა შემდეგნაირად გამოიყურებოდა: 1) სადამ ჰუსეინს და ერაყის ხელისუფლებას უნდა დაეწყო თანამშრომლობა გაეროსთან და გამჭირვალე გაეხადა პროცესი. ნათლად უნდა დადასტურებულიყო, რომ არ არსებობდა მასობრივ განადგურების იარაღზე მუშაობა. 2) თუკი ეს არ დადასტურდებოდა, მაშინ დღის წესრიგში სადამ ჰუსეინის ხელისუფლების განეიტრალების საკითხი დადგებოდა, რაც სამხედრო ინტერვენციის დაწყებასაც არ გამორიცხავდა.

2002 წლის ბოლოს, სადამ ჰუსეინმა გაეროს ინსპექტირებისა და მონიტორინგის კომისიის ხელმძღვანელ ჰანს ბლიქს წერილი მიწერა, სადაც იგი ერაყში ინსპექტორების შემოშვებასა და მონიტორინგის აღდგენაზე მზაობას გამოთქვამდა. გაეროს უშიშროების საბჭოს 1441 რეზოლუციის (2002) თანახმად, ერაყს უკანასკნელი შანსი მიეცა შეესრულებინა განიარაღების შესახებ ყველა ის ვალდებულება, რომელიც გაეროს უკანასკნელი ათი რეზოლუციით დაეკისრა. ინსპექტირების სისტემა იმგვარად იყო აგებული, რომ მტკიცების ტვირთი მთლიანად ერაყის ხელისუფლებაზე გადავიდა.

ამავდროულად, ერაყელებისთვის უცნობი იყო ადგილზე ინსპექტორების გამოჩენის თარიღი, რათა ფაბრიკაციის ან წინასწარ მომზადების შემთხვევებს არ ქონოდა ადგილი. სადამ ჰუსეინის მხრიდან დათმობაზე წასვლის მიუხედავად, მდგომარეობა უფრო და

უფრო მწვავე ხდებოდა. მასობრივი განადგურების იარაღის არსებობაზე პირდაპირი კვალი ან მტკიცებულებები ინსპექტირების ჯგუფმა ვერ აღმოაჩინა, თუმცა გაეროს მთავარმა ინსტრუქტორმა ჰანს ბლიქსმა ასევე აღნიშნა რომ ერაყელების მიერ გადმოცემული ანგარიშები სრულყოფილი არ იყო. (Blix,2003)

პარალელურ რეჟიმში, ამერიკის შეერთებული შტატების წარმომადგენლები აქტიურად საუბრობდნენ სადამ ჰუსეინისა და ტერორისტების კავშირზეც. ომისგან თავის არიდება პრაქტიკულად შეუძლებელი გახდა. ამ ეჭვებისა და მოსაზრებების ერთობლიობას საბოლოო ჯამში მოყვა სამხედრო ინტერვენციის დაწყება, რომელიც 2003 წლის 20 მარტით დათარიღდა.

აღნიშნულ ომზე დისკუსია და მისი სხვადასხვა პერსპექტივიდან ახსნა დღემდე პოპულარულია და კამათის საგანს წარმოადგენს. მიმაჩნია, რომ ხშირად ხდება ისე, რომ ძირითადი გარემოებები უკანა პლანზეა, ანდაც საერთოდ არ ხსენდება, ხოლო დისკუსია დაუსაბუთებელი და ზედაპირული ინფრომაციების გამოყენებით იგება. მაგალითისთვის, სხვადასხვა მედია საშუალებებისა თუ ორგანიზაციების პლატფორმებით დღემდე შეიძლება მოისმინოთ მოსაზრება, რომ აშშ-ს ხელისუფლებისთვის ერაყის კამპანიის მოტივაციას ეკონომიკური რესურსების ხელში ჩაგდება ან ქვეყანაში დასავლური ღირებულებების დათესვა წარმოადგენდა. სწორად აღნიშნული ტიპის არასწორი დასკვნები მიმყარებს სურვილს, რომ 2003 წლის ერაყის კამპანიის განმაპირობებელი მიზეზები უფრო ფართო სურათით წარმოვაჩინო.

2001 წლის 11 სექტემბერი, ტერორიზმისგან მომდინარე საფრთხეები, პოლიტიკურ რუქაზე შეცვლილი რეალობა, სადამ ჰუსეინის ხელში მასობრივი განადგურების იარაღის შესაძლო არსებობა და სხვა მნისვნელოვანი ფაქტორები თუ არ განვიხილეთ, მაშინ აღნიშნული საკითხის ირგვლივ ბუნდოვანების გაფანტვა ვერ მოხდება.

როგორც უკვე ავღნიშნე, ომის ირგვლივ არსებული კითხვის ნიშნების გაფანტვა იქნება ჩემი მიზანი, რაშიც სხვადასხვა საკითხების ასახსნელად რეალიზმის თეორიის გამოყენებას

შევეცდები. მიმაჩნია, რომ ამ თეორიული ჩარჩოს პრიზმაში ყველაზე უკეთ შეიძლება ერაყთან მიმართებით ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციის მოტივების თავმოყრა და ახსნა.

ნაშრომის საკვლევ კითხვა შემდეგი სახისაა: რა მიზეზებმა გამოიწვია აშშ-ს ხელისუფლების მიერ ერაყში სამხედრო ინტერვენციის დაწყება? კითხვა ყველა იმ ძირითად მიზეზს ფარავს, რამაც ამ გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენა მოახდინა.

ჰიპოთეზა შემდეგი სახით ფორმულირდა: ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ ერაყში სამხედრო ძალების გაგზავნა ორი ძირითადი ფაქტორით იყო გამოწვეული - 1) სადამ ჰუსეინის ხელში მასობრივი განადგურების იარაღის არსებობა; 2) ერაყის ხელისუფლებასა და ტერორისტებს შორის არსებული შესაძლო კავშირი. არსებობს დამატებითი, არაპირდაპირი გარემოებები, რამაც ზემოქმედება მოახდინა და ქვემოთ უფრო ფართოდ მიმოვიხილავ.

ნაშრომის ფარგლებში შევეცდები, რომ აშშ-ს ერაყში შესვლის მოტივების განხილვა მაქსიმალურად დასაბუთებულად და ფართო ჭრილში წარიმართოს. ერაყის 2003 წლის ომს დღემდე გარკვეული ტიპის „დემონიზაცია“ ახლავს თავს, რაც გადამეტებულად მეჩვენება. ამერიკის საგარეო პოლიტიკურ ისტორიას თუკი შევხედავთ ვნახავთ, რომ საქმე რაიმე „ატიპურ“ მოვლენასთან არ გვექონია, როგორც ამას ხშირად ხატავენ. აღნიშნული ომი, თავისი წარმატებებითა და ჩავარდნებით იყო პასუხი იმ რეალობაზე, რომელიც 2003 წლის მდგომარეობით ფიქსირდებოდა.

ისტორიული მიმოხილვა

მიუხედავად იმისა, რომ ნაშრომის შესავალში ნაწილობრივ ამ საკითხებს შევეხე, აშშ-ს და ერაყის ურთიერთობების ისტორიის მიმოხილვა, უფრო სრულად და კონკრეტულად აუცილებლად მიმაჩნია. 2003 წლის ომამდე პერიოდში, ქვეყნებს შორის მიმართება ცვალებადი იყო, თუმცა განსაკუთრებით ხაზგასასმელი და მნიშვნელოვანი ათვლის წერტილი 1990-1991 წლის სპარსეთის ყურის ომია, რის შემდეგადაც სახეზე სტაბილურად გაურესებისკენ მიმართული ურთიერთობების დინამიკა ჩამოყალიბდა.

1932 წლამდე არსებული ურთიერთობები: პირველ მსოფლიო ომამდე აშშ-ს ინტერესი დღევანდელი ერაყის მიმართ (იმ პერიოდში ერაყი ოსმალეთის იმპერიის შემადგენლობის ნაწილი იყო), მინიმალური იყო. ბაღდადისა და მოსულში მყოფი დაბალი კატეგორიის ამერიკელი დიპლომატების ძირითად საზრუნავს ქრისტიანი მისიონერებისთვის დახმარების აღმოჩენა, სავაჭრო საკითხებზე თვალყურის მიდევნება და ამერიკული უნივერსიტეტებისთვის არქეოლოგიური საქმიანობების ხელშეწყობა წარმოადგენდა.

პირველი მსოფლიო ომის დაწყების შემდეგ, ამერიკის მიზანს სწორად ამ ადამიანების უსაფრთხოებაზე ზრუნვა წარმოადგენდა. 1919 წელს პარიზის სამშვიდობო კონფერენციის პერიოდში, ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა ვუდრო ვილსონმა უარი განაცხადა ოსმალეთის იმპერიის ყოფილი ტერიტორიების დაკავებაზე. პრეზიდენტის მსგავსი პოზიცია ქონდათ აშშ-ს სენატშიც, სადაც 1920 წელს აღნიშნული ტერიტორიების მიმართ ინტერესზე უარი ოფიციალურად დაადასტურეს. ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ უარყოფილი წინადადების შემდეგ „ერთა ლიგის“ გადაეყვეტილების ფარგლებში, დღევანდელი ერაყზე კონტროლის გაწევა დიდ ბრიტანეთს დაეკისრა.

პოლიტიკური ინტერესების ნაკლებობისგან განსხვავებით, აშშ-თვის ერაყი კომერციული თვალსაზრისით საინტერესო და მიზნადგელი ადგილი იყო. ცხადია, საქმე ნავთობის წარმოებას გულისხმობდა. 1928 წლის მდგომარეობით, ხუთი ამერიკული ნავთობ კომპანიის მიერ დაარსებულმა კორპორაცია „Near East Development Corporation“-ი, რომელიც შემდგომში “Iraq Petroleum Company”(IPC) -ის სახელით ოპერირებდა, ჯამში მთელი ერაყის

ნავთობის ბაზრის 23.75% ფლობდა. აღნიშნულ პერიოდში, აშშ-ს ხელისუფლების მთავარ ინტერესს ერაყში ამერიკელების სავაჭრო უფლებების „დაცვა“ წარმოადგენდა, სადაც მთავარი ვიზავის სახით დიდი ბრიტანეთი ელოებოდათ.

მეორე მსოფლიო ომის დასრულებამდე არსებული ურთიერთობები: 1932 წლის ოქტომბერში დიდი ბრიტანეთის მანდატს ვადა გაუვიდა, რის შემდეგაც ერაყი ოფიციალურად გახდა დამოუკიდებელი სახელმწიფო. მიუხედავად ამისა, ბრიტანეთმა საკუთარი გავლენების შენარჩუნება მაინც გადაწყვიტა, რაც ერაყის ტერიტორიაზე სამხედრო ბაზის არსებობაში, ერაყული სამხედრო ნაწილის ჩამოყალიბებასა და მმართველად მეფე ფეისალ I-ის დატოვებაში გამოიხატა.

აშშ-ს და დამოუკიდებელ ერაყის ხელისუფლებას შორის დიპლომატიურ ურთიერთობები აქტიურად 1934 წლიდან დაიწყო. 1937 წელს, ქვეყნებს შორის პალესტინის საკითხი განიხილებოდა, რამაც ორმხრივ ურთიერთობებში პრობლემები მოგვიანებითაც შექმნა. 1938 წლიდან მოყოლებული, დღის წესრიგში მეორე მსოფლიო ომის საფრთხით გამოწვეული პოლიტიკური საკითხები დადგა. 1941 წლის 1 აპრილს, ერაყში პრო-ბრიტანული მთავრობის წინააღმდეგ გადატრიალება განხორციელდა და მართვის სადავეების რაშიდ ალი ალ-გაილანის ხელში აღმოჩნდა. იგი ბერლინი-რომი-ტოკოს ლერძის ღია აპოლოგეტი იყო. საბოლოო ჯამში, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მხარი დაუჭირა დიდ ბრიტანეთს პრო-ფაშისტური ძალების განეიტრალებაში, რაც მოგვიანებით ერაყის ხელისუფლებაში კვლავ პრო-ბრიტანული მართველობის აღდგენით დასრულდა. 1943 წელს, ერაყი ოფიციალურად ჩაერთო მეორე მსოფლიო ომში და მოკავშირეების მხარე დაიჭირა. 1945 წელს თეთრ სახლში ქვეყნების ლიდერებს შორის პირველი ოფიციალური ვიზიტი გაიმართა. ჰარი ტრუმანისა და პრინც აბდ ალ-ილაჰის შეხვედრას მალევე მოყვა „ლენდ ლიზის“ ხელშეკრულების გაფორმება, რითიც ერაყმა აშშ-სგან მნიშვნელოვანი დახმარება მიიღო. სახელმწიფოებს შორის სწრაფად ჩამოყალიბებული ახლო ურთიერთობები გახდა მიზეზი, რომ 1946 წელს აშშ-მ პირველი სრულუფლებიანი ელჩი დანიშნა ერაყში.

მეორე მსოფლიო ომის დასრულებიდან-1958 წლამდე ურთიერთობები: მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, აშშ-სა და ერაყს შორის დაწყებული ურთიერთობები ისე ჰარმონიულად აღარ განვითარდა, როგორც ეს აქამდე მიდიოდა. ამას რამდენიმე მიზეზი ქონდა: 1) ეკონომიკური კუთხით, ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის ერაყი საინტერესო ქვეყანა იყო, თუმცა ნავთობის მოპოვების თვალსაზრისით ფოკუსირება საუდის არაბეთის რესურსებზე მოხდა. აღნიშნულმა ფაქტმა ერაყის მნიშვნელობა შეამცირა.; 2) ერაყის ხელისუფლება აშშ-თან ბილატერალური ურთიერთობების განმტკიცებას ცდილობდა, თუმცა პრობლემები აქაც არსებობდა. მეტოქეობის მიუხედავად, ახლო აღმოსავლეთის მიმართულებით აშშ-ს არაფორმალურ და დახურული კოორდინაცია ქონდა დიდი ბრიტანეთთან. ამერიკაში მიიჩნეოდნენ, რომ ბრიტანელებს ახლო აღმოსავლეთში მძლავრი პოლიტიკური, სტრატეგიული და ეკონომიკური პოზიციები ქონდათ, რასაც ანგარიში გაუწიეს (State Department, 1947); 3) ისრაელის საკითხი გახდა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობების გაფუჭების. აღნიშნულმა პრობლემამ თავი ჯერ კიდევ 1937 წელს იჩინა, როდესაც ერაყის ხელისუფლების წარმომადგენლები პალესტინის „გადანაწილების“ მოდელს არ დაეთანხმნენ. მოგვიანებით, ებრაელების პალესტინაში ემიგრაციამ, ისრაელის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებამ და 1948-1949 წლების არაბულ-ებრაულმა კონფლიქტმა აშშ-თან ურთიერთობები გააფუჭა. აღნიშნულმა პროცესებმა ზეგავლენა ერაყის მოსახლეობაზეც მოახდინა, ვინაიდან ისინი უფრო რადიკალურები და კრიტიკულები გახდნენ დასავლეთის მიმართ.

1949 წელს ქვეყნებს შორის ურთიერთობები გაუმჯობესებდა, რაც არაბ-ისრაელის კონფლიქტიდან ერაყული კონტიგენტის გამოყვანით იყო გამოწვეული. აღნიშნული საკითხის გადაჭრაში ერაყის ხელისუფლებას ამერიკელები დაეხმარნენ. 1951 წელს გაფორმდა მნიშვნელოვანი ხელშეკრულება, რომელიც აშშ-ს პირდაპირ ფინანსურ დახმარებას გულისხმობდა და მოიცავდა ისეთ დარგებს, როგორცაა ჯანდაცვა, სოფლის მეურნეობა და ინფრასტრუქტურა. მსგავსი ტიპის შეთანხმება ქვეყნებს შორის პირველად გაფორმდა. აშშ-ს შემდეგი ნაბიჯი ნავთობის მოპოვების სამუშაოების გაფართოვება იყო, რითიც გაზრდილ სარგებელს ერაყული მხარეც ნახულობდა. ამის გარდა, ერაყელების

მოთხოვნით დღის წესრიგში სამხედრო ხასიათის მხარდაჭერაც დადგა, რაც მოგვიანებით შესრულდა. ბრიტანეთის მყარი პოზიციების მიუხედავად, უკვე ნათელი გახდა, რომ შეერთებულმა შტატებმა მეტნაკლებად ავტონომიური თამაში გადაწყვიტა და ეს მხოლოდ ერას არ გულისხმობდა, საქმე მთლიანად ახლო აღმოსავლეთის პოლიტიკას მოიცავდა.

არსებული ფაქტორების გარდა, დღისწესრიგში კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი დადგა, რამაც ერას „დასავლურ ბანაკში“ ჩაბმა უფრო მეტად აქტუალური გახდა. კომუნისტური გავლენების გაფართოვებით გამოწვეულიმა რისკებმა ერას, სხვა აღმოსავლურ ქვეყნებთან ერთად, დასავლეთისთვის აქტუალური გახდა.

1955 წელს ერასი „ბალდადის პაქტის“ მონაწილე ხდება ირანთან, პაკისტანთან, თურქეთთან და დიდ ბრიტანეთთან ერთად. აშშ პაქტის წევრი ქვეყანა არ გამხდარა, თუმცა გააჩნდა დამკვირვებლის სტატუსი და მონაწილეობას იღებდა გარკვეული კომიტეტების მუშაობაში. ბალდადის პაქტის უპირველეს ამოცანას ანტისაბჭოთა სარტყელის შექმნა და გავლენების შემცირება წარმოადგენდა. ერასის „დასავლურ ბანაკში“ მოთავსება პირველ ეტაპზე წარმატებული გამოდგა.

თუმცა სულ მალე გაირკვა, რომ მიღწეული პროგრესი დროებითი აღმოჩნდა. ერასის მოსახლეობა სულ უფრო რადიკალური და კრიტიკული ხდებოდა, როგორც საკუთარი ხელისუფლების მიმართ, ასევე დასავლეთის მიმართ. 1956 წლის სუეცის არხის კრიზისმა კიდევ უფრო დაძაბა სიტუაცია ქვეყნის შიგნით. ერასში ფართო მასშტაბიანი დემონსტრაციები დაიწყო, რაც პირველ რიგში ქვეყნის მთავრობისა და დიდი ბრიტანეთის თანამშრომლობით იყო გამოწვეული. გარდა ამისა, მოტივაციის წყაროს გამალ აბდელ ნასერის მოქმედებები წარმოადგენდა, რომლითაც სამოქალაქო პირებთან ერთად, ერასელი სამხედროებიც მოიხიბლნენ. 1958 წელს, ერასელმა სამხედროებმა ხელისუფლების გადატრიალება მოახერხეს, რასაც ერასის უკანასკნელი მეფისა და პრინცის დახვრეტა მოყვა.

საბოლოო ჯამში, მათ ქვეყნის სადავეები ხელში ჩაიგდეს. მონარქიის დასრულებასთან ერთად, აქამდე არსებული პოლიტიკური დღისწესრიგი წარსულს ჩაბარდა. პოლიტიკურ

სცენაზე ერაცელი ნაციონალისტი, სამხედრო აზდ ალ-ქარიმ ქასიმი გამოჩნდა, რომელიც მოგვიანებით ქვეყნის პრემიერ-მინისტრი გახდა.

1958-1979 წლებში არსებული ურთიერთობები:

აშშ-ს და ერაყის ურთიერთობებში ახალი ფაზა დაიწყო. მონარქიის გადაგდებდინა რამდენიმე დღეში, საბჭოთა კავშირმა აზდ ალ-ქარიმ ქასიმის მთავრობა ლეგიტიმურად აღიარა. აქამდე ერაყსა და საბჭოთა კავშირს შორის ურთიერთობები გაწყვეტილი იყო, რაც 1955 წლის ბაღდათის პაქტით იყო გამოწვეული. თუმცა გადატრიალების შემდეგ, ვითარება მალევე შეიცვალა. ერაყის მთავარი ეკონომიკური და სამხედრო პარტნიორი სსსრკ გახდა. ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის თავსატეხს ისიც წარმოადგენდა, რომ ქასიმის მთავრობის მნიშვნელოვანი დასაყრდენი, ქვეყნის შიგნით მოქმედი კომუნისტური პარტია იყო.

საერთაშორისო პოლიტიკის მიმართულებით ცვლილებების პირველი ძლიერი ნიშანი სამხედრო გადატრიალებიდან ერთი წლის შემდეგ დაფიქსირდა, როდესაც ერაყის ახალმა მთავრობამ ბაღდათის პაქტიდან გამოსვლა დაადასტურა. ამავე პერიოდში, საბჭოთა კავშირმა ქასიმის ხელისუფლებას 137 მილიონი დოლარის ფინანსური დახმარება გაუწია. აშშ-მ გადატრიალების სამხედრო ხასიათის პასუხი არ გასცა. მეტიც, მიუხედავად შეცვლილი რეალობისა, ერაყის სრული იზოლაცია არ მომხდარა და სხვადასხვა დარგში ურთიერთობა კვლავ გაგრძელდა. ამის მაგალითად ერაცელი სტუდენტების ამერიკულ სამხედრო სასწავლებლებში ყოფნა ან ფინანსური დახმარების გაგრძელებაც საკმარისია.

1961 წელს რეგიონი საკმაოდ დიდ განხეთქილებას გადარჩა, რაც ქუვეითის დამოუკიდებლობის აღიარებით იყო გამოწვეული. გაუქმდა გაერთიანებულ სამეფოსა და ქუვეითს შორის 1899 წელს დადებული ხელშეკრულება, რომლის თანახმადაც ქუვეითი საპროტექტორო ქვეყანა იყო. აღნიშნულმა ფაქტმა ქასიმის ხელისუფლებას დიდძალი ქუვეითური რესურსებისა და ტერიტორიის შემოერთების მადა აღუძრა. ხოლო ოფიციალური დასაბუთებად ის ითქვა, რომ ქუვეითი ისტორიულად ერაყის შემადგენელი ნაწილი იყო (დაახლოებით 30 წლის შემდეგ, ზუსტად იგივეს იტყვის სადამ ჰუსეინიც,

რომელსაც ქუვეითთან მიმართებით ქასიმის მსგავსი სურვილები ამოძრავებდა). ვითარება იმ დონემდე დაიძაბა, რომ ქუვეითის ემირის მოთხოვნით, ქვეყანაში ბრიტანელი სამხედროები შევიდნენ, ვინაიდან ერაყიდან საფრთხე მნიშვნელოვნად გაზრდილი იყო.

საბოლოო ჯამში, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და არაბული ქვეყნების ლიგის აქტიურობით, დაპირისპირებას სამხედრო ხასიათი არ მიეცა და მშვიდობიანად გადაწყდა. ურთიერთობაში მნიშვნელოვანი ბზარი მას შემდეგ გაჩნდა, რაც შეერთებულმა შტატებმა ქუვეითის ელჩი ოფიციალურად მიიღო, საპასუხოდ კი ახლად გათავისუფლებულ ქვეყანაში საკუთარი წარმომადგენლობა გაგზავნა. ამ ფაქტის საპასუხოდ, ერაყის ხელისუფლებამ აშშ-ს წარმომადგენლობას ქვეყანა დაატოვებინეს, ხოლო ვაშინგტონიდან საკუთარი ელჩი უკან გამოიწვია.

1958 წლის გადატრიალებას ერაყისთვის სტაბილურობა არ მოუტანია. ამის პირველი ნიშანი 1963 წლის რევოლუცია იყო, რასაც მოქმედი ხელისუფლების ჩამოგდება და აბდ ალ-ქარიმ ქასიმის სიკვდილი მოყვა. ქასიმის მიერ ქვეყნის უპრეცედენტო იზოლაციის გამო, აღნიშნულ ცვლილებას - აშშ, სსრკ და გამალ აბდელ ნასერი, ანუ ყველა მეტოქე კმაყოფილი შეხვდა. აშშ-მ მცირედი სამხედრო დახმარებაც კი გაუწია ახალ ხელისუფლებას და უფრო დიდი დოზით ხელის გაწვდენას მას შემდეგ აპირებდა, რაც უფრო ნათელი გახდებოდა, რომ ერაყის ახალი ხელისუფლება საბჭოთა კავშირთან ძველ ურთიერთობებს სრულად გაწყვიტავდა. სულ მალე დიპლომატიური ურთიერთობა ქვეყნებს შორის კვლავ აღდგა. საწყის ეტაპზე დადებითი იმპულსების ჩვენების მიუხედავად, საქმე საპირისპიროდ წავიდა. ერაყი შიდა ქაოსმა და არასტაბილურობამ მოიცვა. პოლიტიკური არასტაბილურობა მუდმივად ტოვებდა სივრცეს ახალი გადატრიალებისთვის.

კარდინალური ცვლილებები 1967 წლის ექვს დღიანი ომს მოყვა. ერაყმა დიპლომატიური ურთიერთობა ხელახლა გაწყვიტა, რაც აშშ-ს მიერ ისრაელისთვის სავარაუდო დახმარებით იყო გამოწვეული. ამის შემდეგ, ამერიკის შეერთებულ შტატებს ბალდადში ოფიციალური წარმომადგენლობა 1972 წლამდე აღარ ყოლია, ხოლო შუამავალი ქვეყნის როლს ბელგია ასრულებდა. ისრაელსა და არაბულ ქვეყნებს შორის მომხდარი ომის შედეგი იყო ის, რომ

ამერიკის შეერთებული შტატები არამხოლოდ ერაყში, არამედ არაბული სამყაროს უდიდეს ნაწილში დაიგმო და დამნაშავის სტატუსი მიენიჭა.

1968 წელს ქვეყანაში კიდევ ერთი სამხედრო გადატრიალება მოხდა, რასაც მალევე მოყვა ერაყელი ებრაელების წინააღმდეგ მიმართული ეგზეკუციები, აშშ-ს ყოფილი საელჩოს ქონების მითვისება და ყველაზე მთავარი - საბჭოთა კავშირთან მეგობრობისა და თანამშრომლობის შესახებ ხელშეკრულების გაფორმება, რომლის სამოქმედო ვადაც 50 წლით განისაზღვრა და „საჩუქრად“ სსრკ-გან 140 მილიონი დოლარის ფინანსურ დახმარებას მოიცავდა. ერაყის მთავრობა უფრო შორსაც წავიდა და 1972 წელს, ამერიკული კომპანიების მფლობელობაში არსებული სანავთობო კორპორაცია “Iraq Petroleum Company”-ის ნაციონალიზაცია მოახდინა. ამ სფეროშიც ერაყელების მთავარი პარტნიორი საბჭოთა კავშირი გახდა. აქვე ხაზგასასმელია, რომ ამ პროცესების პარალელურად, ახალი ხელისუფლების პირობებში სულ უფრო მეტად გავლენიანი ხდებოდა ახალგაზრდა პოლიტიკოსი - სადამ ჰუსეინი, რომელიც ამ დროს მხოლოდ 31 წლის იყო.

აღნიშნული მოვლენების პასუხად, მალევე აშშ-მ ახალი პოლიტიკის გატარება დაიწყო. დღის წესრიგში ქურთების მხარდაჭერა დადგა. ქურთების ხელმძღვანელები აშშ-ს მხარდაჭერას 1963 წლიდან თხოვდნენ, თუმცა თითქმის უშედეგოდ. დახმარება საჭმელსა და სხვადასხვა ჰუმანიტარული საშუალებების მიწოდებაში გამოიხატებოდა. 1972 წელს ვითარება შეიცვალა და ამერიკელებმა ქურთებს ჯამურად 5 მილიონი დოლარის სამხედრო და ფინანსური მხარდაჭერა გაუწიეს. დახმარების გაწევა 1975 წლამდე გაგრძელდა, თუმცა რაიმე ხელშესახები შედეგები არ მოყოლია. მეტიც, ამერიკის შეერთებული შტატები ამ ფაქტით უფრო მეტად იწვევდა ბაღდადის გაღიზიანებას.

1978 წლის მდგომარეობით, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ერაყს შორის პოლიტიკურად საკმაოდ სუსტი კავშირები გააჩნდა. ბაღდადში არსებულ ბელგიის საელჩოში აშშ-ს სექცია ფუნქციონირებდა, რომელსაც დაბალი რანგის ურთიერთობებს ფარავდა. ამერიკის ხელისუფლებას დაბლოკილი ქონდა იყო ნებისმიერი სახის სამხედრო

ვაჭრობა ან ფინანსური დახმარება. დამოკიდებულების შემცირების მიუხედავად, ერაყი ბევრად უფრო ახლოს იყო სსრკ-თან, ვიდრე მათ მთავარ მეტოქესთან.

განსხვავებული მდგომარეობა იყო ეკონომიკური თანამშრომლობის მხრივ. ნავთობ კომპანიების ნაციონალიზაციის მიუხედავად, ერაყსა და ამერიკას შორის სავაჭრო ურთიერთობები მნიშვნელოვნად გაღრმავდა. 1972 წელს, ქვეყნებს შორის სავაჭრო ბრუნვა 20 მილიონ დოლარს შეადგენდა, ხოლო 1976 წელს, ეს მაჩვენებელი 500 მილიონ დოლარამდე იყო გაზრდილი.

80-იან წლებში არსებული ურთიერთობები: 70-იანი წლების მიწურულს რეგიონში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა. ისრაელსა და ეგვიპტეს შორის მშვიდობის დამყარების გარდა, აღსანიშნავ მოვლენას წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ 1979 წელს ერაყის პრეზიდენტი სადამ ჰუსეინი გახდა. ფორმალური გარემოებების მიღმა, იგი პრეზიდენტობამდეც ერაყის ყველაზე გავლენიან პოლიტიკოსად მიიჩნეოდა. ჰუსეინმა სწრაფი მოქმედება გადაწყვიტა, რაც შემდეგ ნაბიჯებში გამოიხატა: 1) ყველა პოტენციური შიდა მეტოქე გაანადგურა; 2) ერაყში პოლიტიკური სტაბილურობის დამყარებას შეუდგა; 3) ისრაელის წინააღმდეგ მკაფიო და ხისტი ნაბიჯების გადადგმა დაიწყო, რაც სირიასთან ალიანსის გაბმასა და ბაღდადში არაბული ქვეყნების სამიტის მოწყობაში გამოიხატა. აღნიშნული შეხვედრების დროს, ჰუსეინმა ანვარ სადათს მოლაპატე და გამყიდველი უწოდა. აქვე აღსანიშნავია, რომ სადამის პოლიტიკური იმიჯი იმ პერიოდში სეკულარიზმს ეფუძებოდა, რაც აითოლა ხომეინისა და ირანში დატრიალებული მოვლენებიდან გამომდინარე, მასზე დადებითად მოქმედებდა.

1980 წელს რეგიონში კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი რყევა მოხდა. ერაყის სამხედრო ნაწილებმა იერიში ირანის ისლამურ რესპუბლიკაზე მიიტანეს. სადამ ჰუსეინის ეს გადაწყვეტილება ორ ძირითადი მიზეზით აიხსნება: 1) ირანის ახალი შიიტური ხელისუფლება, რომელიც რადიკალური პოლიტიკური მისწრაფებებით ხასიათდებოდა, მომდინარეობდა საფრთხე, რომ ერაყში მცხოვრები შიიტები მოქმედი ხელისუფლების წინააღმდეგ აემხედრებინა. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია ის მოვლენაც, რომ

ირანის რევოლუციამდე ერთი წლით ადრე, სადამ ჰუსეინმა ქვეყნიდან რუჰოლა ხომეინი გააძავა; 2) სურვილის. რომ კიდევ უფრო მეტად გამყარებულიყო და გაზრდილიყო სადამ ჰუსეინის რეპუტაცია არაბეთის სუნიტურ ნაწილში. ომის დაწყების პირველ წლებში უპირატესობა ირანის მხარეს იყო, თუმცა საბოლოო გამარჯვება ძალიან შორს ჩანდა. მოგვიანებით, აღნიშნული სიტუაცია სტაგნაციაში გადაიზარდა, რაც ორივე მხარისთვის დამანგრეველი შედეგების მომტანი ხდებოდა.

ვითარება მთლიანად ამოტრიალდა ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის. 1979 წლამდე, რეგიონში აშშ-ს მთავარი პარტიონრი ირანი იყო, თუმცა ისლამური რევოლუციის წარმატებით დასრულებამ, ქვეყნებს შორის ძალიან ღრმა დაპირისპირება გამოიწვია. პარალელურ რეჟიმში, ერაყის მიმართ დამოკიდებულება ნელ-ნელა დადებითისკენ იცვლებოდა. 1982 წლის მდგომარეობით, ომში ირანის საწყისი უპიტარესობა გახდა იმის მიზეზი, რომ აშშ-ს ერაყთან ურთიერთობების დათბობა დაეწყო. ამის მიზეზად ის საფრთხეები მიიჩნევა, რაც ირანის გამარჯვების შემთხვევაში, რევოლუციური მუხტის გავრცელებაში, რეგიონში სტაბილურობის მოშლით და ნავთობის მოპოვება-მიწოდების შეზღუდვით შეიძლება დამდგარიყო.

აშშ-მ ერაყი ტერორიზმის მხარდამჭერი ქვეყნების სიიდან ამოიღო, რამაც ფინანსური და შემდგომში სამხედრო კომპონენტების მქონე მხარდაჭერის საშუალება მისცა. მოგვიანებით, თანამშრომლობა სადაზვერვო სამსახურებს შორის შედგა, სადაც მათ ინფორმაციები გაცვალეს. ცვლილებები დიპლომატიურ ურთიერთობებსაც შეეხო, რაც 1983 წელს ბაღდათში სადამ ჰუსეინისა და დონალდ რამსფელდის (იმ პერიოდში ახლო აღმოსავლეთში აშშ-ს პრეზიდენტის წარმომადგენელი იყო) შეხვედრით დაგვირგვინდა. თავისუფლად შეიძლება თქმა, რომ აღნიშნულ ვითარებაში რონალდ რეიგანის ადმინისტრაციის სიმპათია ერაყის მიმართ აშკარა იყო.

ხაზგასასმელია ის ფაქტიც, რომ თავდაპირველი უკმაყოფილების გარდა, ვაშინგტონის მხრიდან ერაყის მიერ ქიმიური იარაღის გამოყენებას მკაცრი რეაქცია არ მოყოლია. შეიძლება ითქვას, რომ აშშ-მ ამ ფაქტზე თვალი დახუჭა, რაც ომის მიმდინარეობით და

ირანის შესაძლო გამარჯვების შიშით იყო გამოწვეული. აღნიშნულმა ომმა, ერაყისა და აშშ-ს ურთიერთობების განვითარებაში კატალიზატორის როლი შეასრულა. 1986 წელს ცნობილი გახდა, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები, მესამე ქვეყნის დახმარებით ირანს სამხედრო ტექნიკის შეძენის საშუალებას აძლევდა. ერაყელების მკაცრი რეაქციის მიუხედავად, ვერც ამ ფაქტმა შეაჩერა ქვეყნებს შორის არსებული ურთიერთობების დათბობის დინამიკა. მეტიც, აშშ-მ საპასუხოდ საზღვაო ძალების მობილიზაცია მოახდინა და ერაყული საზღვაო საშუალებები დაიცვა.

1988 წელს საბოლოოდ დასრულდა ერაყისა და ირანის 8 წლიანი ომი, რომელმაც ორივე ქვეყანას კატასტროფული ზიანი მიაყენა. ამავე წელს, სადამ ჰუსეინმა კიდევ ერთხელ გამოიყენა ქიმიური იარაღი ქურდების წინააღმდეგ, რასაც წინა შემთხვევისგან განსხვავებით უფრო მკაცრი რეაქცია მიეცა. აშშ-ს ხელისუფლების წევრები ერაყის ქურთების ლიდერს შეხვდნენ და ქიმიური იარაღის გამოყენების გამო, ოფიციალური ბალდადი მწვავედ გააკრიტიკეს.

უშედეგო და დამანგრეველი ომის შემდეგ, ამერიკა მზად იყო ერაყისთვის ეკონომიკური და სამხედრო დახმარება გაეწია, თუმცა სანაცვლოდ „ზომიერი“ პოლიტიკის გატარება იყო საჭირო, რაც მაგალითისთვის ქურდისტანში ადამიანის უფლებების მინიმალური სტანდარტის დაცვას მოითხოვდა. თუმცა, ასე არ ფიქრობდა სადამ ჰუსეინი, რამაც შემდგომში ქვეყნებს შორის არსებული ურთიერთობის ჩიხში შეყვანა გამოიწვია.

1989-2003 წლებში არსებული ურთიერთობები: სპარსეთის ყურის ომიდან - ერაყის გათავისუფლების ოპერაციამდე: ირანთან ომის დასრულების შემდეგ, ერაყის ეკონომიკას ძალიან დიდი ზარალი მიადგა. ამ პრობლემას ისიც ემატებოდა, რომ ერაყს სხვადასხვა ქვეყნების მიმართ, არაერთი ათეული მილიარდი დოლარის რაოდენობის ვალი დაუგროვდა. ეკონომიკაში არსებული ძალიან დიდი ჩავრდნის გარდა, სახეზე ახალი პოლიტიკური სახის კრიზისი მწვავედებოდა. აშშ-ს ადმინისტრაციის მხრიდან ადამიანის უფლებების დარღვევაზე მითითებას სადამ ჰუსეინი საკუთარ ხელისუფლებაზე თავდასხმად აღიქვავდა, რასაც საჯაროდ არაერთხელ გამოეხმაურა და ამერიკასთან ერთად, მტრის

ხატად დიდი ბრიტანეთი და ისრაელი დაასახელა. კრახით დასრულდა ჰუსეინის მოთხოვნა ნავთობის მწარმოებელი ქვეყნების მიმართ, შეემცირებინათ წარმოება, რითიც ნავთობზე ფასების გაზრდა მოხდებოდა და ამ გზით ერაყი საკუთარი ვალდებულებების გასტუმრებას მოახერხებდა. აღნიშნული მიმართვის მთავარი ადრესატი, პირველ რიგში სწორად ქუვეითის ხელისუფლება იყო.

ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაცია, დამაბულობის ახალი ტალღის მიუხედავად, მკვეთრი ნაბიჯების გადადგმას არ ჩქარობდა და თანამშრომლობისთვის სივრცეს კვლავინდებურად ტოვებდა. აღნიშნული მიდგომა იმაშიც გამოიხატა, რომ 1990 წლის აპრილში, შეერთებული შტატების წარმომადგენლობამ ერაყზე სანქციების დაწესებაზე უარი განაცხადა.

თანამშრომლობის კუთხით მცირედი ოპტიმიზმის არსებობის მიუხედავად, ქუვეითის მდიდარი რესურსები და ირანთან ომის შემდეგ შელახული ეკონომიკისა და რეპუტაციის აღდგენა, სადამ ჰუსეინის დღის წესრიგში პირველ ნომრად მოგვევლინა. 1990 წლის მდგომარეობით, ქუვეითი 68 მილიარდი ბარელის ნავთობს ფლობდა, რაც დაახლოებით ორჯერ აღემატებოდა ერაყის იმ პერიოდის ნავთობ რესურსებს. ქუვეითის ინტერვენციის შემთხვევაში, სადამის ხელში მსოფლიო სანავთობო რეზერვების თითქმის მეხუთედი მოიყრიდა თავს, რაც ერაყს ეკონომიკური კრიზისის დაძლევისათვის ერთად, რეგიონში პოზიციებს მნიშვნელოვანად გაუძლიერებდა. თითქმის ყველა გარემოება მუთითებდა, რომ სადამ ჰუსეინის სამხედროების ქუვეითში შესვლა აუცილებლად მოხდებოდა.

1990 წლის 1 აგვისტოს, ერაყისა და ქუვეითის წარმომადგენლები საუდის არაბეთში შეხვდნენ, თუმცა მოლაპარაკებები უშედეგოდ დასრულდა. მომდევნო დღეს, ერაყულმა ძალებმა გადაკვეთეს ქუვეითის საზღვარი და სამხედრო ოპერაცია დაიწყო. ოფიციალურ განცხადებაში ნათქვამია, რომ აღნიშნულის მიზეზი ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ქუვეითის ერთობლივი მოქმედება იყო, რომელიც ერაყში მთავრობის დამხობით უნდა დასრულებულიყო (ჰუსეინი, 1990).

ერაყულ სამხედრო შენაერთებს სერიოზული წინააღობები არ შეხვედრიათ და მათ მალევე მოახერხეს ქუვეითის ხელში ჩაგდება, რამაც დასავლეთი და პირველ რიგში ამერიკის

შეერთებული შტატები სერიოზული დილემის წინაშე დააყენა. უკანონო ინტერვენციის გარდა, ჩნდებოდა იმის რისკი, რომ ერაყის ეკონომიკური პოტენციალი ძალიან სწრაფად და მნიშვნელოვნად გაიზრდებოდა, რაც რეგიონში არსებული ბალანს კარდინალურად შეცვლიდა. სადამ ჰუსეინის ხელში ქუვეითის დატოვების შემთხვევაში, ახლო აღმოსავლეთის პოლიტიკური მოზაიკა ბევრად უფრო მსხვრევადი და არასტაბილური შეიძლება გამხდარიყო.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიიჩნიეს, რომ პასუხის გაცემა მყისიერად უნდა მომხდარიყო. თავდაპირველად, ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციამ ერაყს სანქციები დაუწესა და საუდის არაბეთში სამხედრო ნაწილები გაგზავნა. მოგვიანებით, აშშ-ს თაოსნობით ჩამოყალიბებულმა საერთაშორისო კოალიციამ, სადამ ჰუსეინს ქუვეითის დატოვება მოთხოვა, რისთვისაც ბოლო ვადა 1991 წლის 15 იანვარი იყო (UNSCR 768, 1990). ერაყი ქუვეითის დათმობას არ აპირებდა, რასაც 12 იანვარს ბაღდადში ამერიკის საელჩოს დახურვა მოყვა, ხოლო რამდენიმე დღეში, კოალიციურმა გაერთიანებამ გაეროს მიერ ავტორიზებული სამხედრო მოქმედება დაიწყო.

გაეროს ფარგლებში შექმნილმა კოალიციის სამხედრო შენაერთებმა ერაყელების დამარცხება მალევე მოახერხეს. შეტაკების დროს, ჰუსეინის ძალებმა ქუვეითის სანავთობო ინფრასტრუქტურის ნაწილი გაანადგურა და რაკეტები საუდის არაბეთისკენ და ისრაელისკენ მიმართა, თუმცა უფრო შორს ვეღარ წავიდა.

1991 წლის 17 იანვარს დაწყებული „Desert Storm“-ის ოპერაცია, დაახლოებით ერთ თვეში, ერაყული ძალების ქვეყნიდან გაძევებითა და ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმებით დასრულდა. სადამ ჰუსეინმა მორიგი დამარცხება იწვნია, რამაც ერაყი მძიმე ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სიტუაციაში ჩააგდო.

ქუვეითის გათავისუფლებას შემდეგ, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა სადამ ჰუსეინის სრული დემონტაჟი და ერაყში შესვლა არ მოისურვა, მათ ნაკლებად ხისტი პოლიტიკის გატარება განიზრახეს.

დღის წესრიგში დადგა ერაყის მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამების (WMD) საკითხიც. გაეროში მიღებული რეზოლუციის თანახმად, უნდა მომხდარიყო ერაყის ქიმიური, ბიოლოგიური და ბირთვული იარაღის განადგურება და ასევე ინსპექტირება, რათა შემოწმების შედეგად აღნიშნული მართლაც დადასტურებულიყო. ვალდებულების მიუხედავად, ერაყულმა მხარემ უარი განაცხადა მასობრივი გადგურების იარაღის (WMD) პროგრამის შეწყვეტაზე ინფრომაციის მიწოდებასა და ადგილზე სპეციალური ინსპექტორების დაშვებაზე. საპასუხოდ, გაერომ ერაყზე სანქციების დაწესება კვლავ განაგრძო. იქამდე, სანამ სადამ ჰუსეინი არ დაემორჩილებოდა გაეროს რეზოლუციებით არსებულ ვალდებულებებს, ერაყი მკაცრი სანქციების რეჟიმში იქნებოდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აშშ-ს იმდროინდელმა ადმინისტრაციამ სამხედრო ოპერაციის გაგრძელების ნაცვლად, სადამ ჰუსეინის მთავრობის მოშორება სხვა გზებით ცადა. ქუვეითის გათავისუფლების ოპერაციიდან მოკლე დროში, ჯორჯ ბუშმა ერაყელებს სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ მოქმედებისკენ მოუწოდა (Bush,1991). მართლაც, აღნიშნული გზავნილი განასაკუთრებით მკაფიოდ ერაყის ჩრდილოეთსა და სამხრეთ ნაწილში გაიგეს, რასაც მასობრივი პროტესტი და აჯანყებების მცდელობები მოყვა. ქურთებისა და შიიტი მოსახლეობის პროტესტს მალევე მოყვა ოფიციალური ბაღდათის პასუხი, რაც პროტესტის ძალადობრივი და სისხლიანი გზით ჩახშობაში გამოიხატა.

საპროტესტო მუხტით განწყობილი მოსახლეობის წინააღმდეგ რეპრესიების მანქანა ამოქმედდა. სადამ ჰუსეინის მიერ გამოყენებულ მკაცრ მეთოდებს გაეროს უშიშროების საბჭოს ახალი რეზოლუცია (UNSCR 688,1991) მოყვა, რომელის თანახმადაც ერაყის ხელისუფლებას რეპრესიების შეწყვეტა და ჰუმანიტარული ორგანიზაციების დაშვება დაევალა. შეერთებულმა შტატები მხოლოდ გაეროს რეზოლუციით მიღებული მოთხოვნებით არ შემოიფარგლა და ავიაციის ჩართულობით, ქურთების დაცვა გადაწყვიტა. აღნიშნულ წამოწყებას მალევე შეუერთდნენ მოკავშირეები, რამაც ერაყში არასაფრენი ზონების (Non fly zone) შექმნა გამოიწვია. პარალელურად, ადგილზე მოქმედება დაიწყო სხვადასხვა საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებმა - ყველაზე მსვილი კონტრიბუტორი USAID-ი იყო.

1993-1996 წლებში მდგომარეობა კიდევ რამდენიმეჯერ დაიძაბა. იმ პერიოდში აშშ-ს უკვე ყოფილი პრეზიდენტი ჯორჯ ბუში ქუვეითში ვიზიტით იმყოფებოდა, რასაც ერაყული დაზვერვის ინფრასტრუქტურებზე იერიშის მიტანა მოყვა. ოფიციალური განმარტებით, მიზეზი ბუშის ლიკვიდაციის მცდელობა იყო.

1994 წელს, ერაყსა და ქუვეითს შორის სამხედრო დაპირისპირების განახლების საფრთხე ხელახლა წარმოიშვა, რაც საზღვარზე 80 000 ერაყელი სამხედროს მობილიზებით იყო გამოწვეული. სადამ ჰუსეინმა ამ გზით გაეროზე ზემოქმედების მოხდენა და სანქციების გაუქმებას შეეცადა. საპასუხოდ, აშშ-მ საკუთარი სამხედრო რესურსების მობილიზება დაიწყო, რასაც მოგვიანებით ერაყელი სამხედროების უკან დაბრუნება მოყვა. 1996 წელს, ერაყის ჯარებმა კიდევ ერთი მანევრი გაახორციელეს და ერაყის ქურთისტანის დედაქალაქ ერბილში შევიდნენ, რასაც შეერთებული შტატების მხრიდან კვლავინდებურად საჰაერო და საზღვაო ძალების მობილიზება მოყვა, რის შედეგადაც ჯამში 6 ათასზე მეტი ქურთის ევაკუაცია განხორციელდა.

პერიოდული სამხედრო მანევრირებების გარდა, მასობრივი განადგურების იარაღის ირგვლივ არსებული პროცესები უფრო ბუნდოვანი და მწვავე დაპირისპირების საკითხი ხდება. ერაყის ხელისუფლება კვლავინდებურად უარს აცხადებს თანამშრომლობაზე და გაეროს რეზოლუციებს არ ემორჩილება.

1998 წელს, სადამ ჰუსეინის ხელისუფლებამ უარი განაცხადა საერთაშორისო ინსპექტორების ქვეყანაში მიღებაზე, რასაც აშშ-ს და გაერთიანებული სამეფოს მიერ ჩატარებული საერთო სამხედრო ოპერაცია „Desert Fox” მოყვა პასუხად. 4 დღიანი მოქმედებების ფარგლებში, საჰაერო ძალებმა იერიში მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამის ინფრასტრუქტურასა და სადამ ჰუსეინის რეზიდენციებზე მიიტანეს. მასიური დაბომბვების მიზანს, კონკრეტული ობიექტების განადგურების გარდა, სადამ ჰუსეინის „ქკუაზე მოყვანა“ და მასზე წნეხის გაძლიერება წარმოადგენდა.

როგორც უკვე ავღნიშნე, სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ, გაეროს მხრიდან მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამაზე მოხდა ფოკუსირება. 1998 წლის მდგომარეობით,

სიტუაცია ბუნდოვანი და გაურკვეველი იყო, რაც შემდეგი მიზეზებით იყო გამოწვეული: 1) 1991 წლიდან მოყოლებული, ერაყმა პროგრამის შესახებ რამდენიმე ანგარიში გახადა ხელმისაწვდომი, თუმცა არცერთი მათგანი არ იყო სრულყოფილი და შესაბამისად, რეალური მონაცემების შეგროვება ვერ მოხდა. 2) ამავე წელს, ქვეყნის ხელისუფლებამ პირველად დაადასტურა, რომ ბილოგიური იარაღის პროგრამა მართლაც გააჩნდათ, რაც მხოლოდ თავდაცვითი ხასიათის იყო. 3) 1995 წლის მდგომარეობით, სიტუაცია მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ერაყის ხელისუფლების წარმომადგენლებმა დაადასტურეს, რომ მათი პროგრამა თავდაცვითი ხასიათის არ იყო, როგორც ამას იუწყებოდნენ.

ამავდროულად, პროგრამის ფარგლებში მიმდინარეობდა აქტიური „შეიარღების“ (weaponization) პროცესი, რაც აქამდე არსებულ ჩვენებებთან წინააღმდეგობა მოდის. სულ უფრო და უფრო მეტად სარწმუნო გახდა მოსაზრებები, რომ ერაყის ხელისუფლება ინფრომაციას მალავდა და განზრახ არასრულად აწვდიდა გაეროს სპეციალურ წარმომადგენლობას, რაც რეალური სურათის დანახვას ხელს უშლიდა. ეჭვები იმის შესახებ, რომ სადამ ჰუსეინი ბირთვული იარაღის პროგრამას აშენებდა. მიიჩნეოდა, რომ ერაყი არ იყო სინამდვილეში განიარაღებული, რაც თავისტკივილს პრობლემას წარმოადგენდა.

ერაყის ხელისუფლებაზე წნეხი ყველა მხრიდან გაძლიერდა. ეკონომიკური სანქციების გარდა, ამერიკის შეერთებული შტატების კონგრესმა „ერაყის განთავისუფლების აქტი“ მიიღო, რომელის მთავარი მესიჯიც სადამ ჰუსეინის ხელისუფლებიდან მოცილების მხარდაჭერას გულისხმობდა. რეზოლუციის თანახმად, 1990-1998 წლებში ერაყმა საერთაშორისო სამართლის არაერთი ნორმა დაარღვია, სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ არსებული შეთანხმებით დაკისრებული ვალდებულებები არ შეასრულა და გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციები არ გაითვალისწინა. დასახელებული მიზეზების გამო, ამერიკის შეერთებული შტატების ხელისუფლებას ერაყში დემოკრატიული მოძრაობების მხარდაჭერა და არსებული რეჟიმის ჩანაცვლებისკენ მიმართული ნაბიჯების გადადგმა (რაც სხვადასხვა ჯგუფების დახმარებაში გამოიხატებოდა) დაეკისრა.

2001 წლის 11 სექტემბრამდე, ურთიერთობა ასეთ დაძაბულ გარემოებებში მიმდინარეობდა. მომხდარმა ტერაქტმა, აშშ-ერაყს შორის არსებული მძიმე ვითარების ესკალაცია კიდევ უფრო მწვავედ მოახდინა და სწრაფად მოახდინა.

ასეთ დაძაბულ ვითარებაში გრძელდებოდა ურთიერთობები 2001 წლის 11 სექტემბრამდე. აღნიშნული თარიღის შემდეგ, მდგომარეობის ესკალაცია ძალიან სწრაფად მოხდა. ამერიკის შეერთებული შტატები კიდევ უფრო აგრესიული გახდა. პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა, ერაყი იმ ქვეყნების რიგში მოიხსენია, რომლებიც მსოფლიო მშვიდობას საფრთხეს უქმნის (Bush, 2002).

2002 წლის ოქტომბერში, ამერიკის შეერთებული შტატების კონგრესმა ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციას დართო ერაყში სამხედრო ძალის გამოყენების უფლება იმ შემთხვევაში, თუკი აშშ-ს ეროვნულ უსაფრთხოებას ერაყიდან მომდინარე საფრთხე დაემუქრებოდა. სადამ ჰუსეინისადმი გაფრთხილებებისა და „ბოლო შანსის“ მიცემის მიუხედავად, ომის თავიდან აცილება უკვე გარდაუვალი ჩანდა. ომის ჩარხი უკვე დატრიალებული იყო, დიპლომატიური გზით საკითხის მოგვარების უკანასკნელი იმედების გადაწურვის შემდეგ, ჯორჯ ბუშმა კონგრესისგან მინიჭებული ავტორიზაციის გამოყენება დაიწყო, რასაც 2003 წლის 19 მარტი ერაყის გათავისუფლების ოპერაციის დაწყება მოყვა.

ლიტერატურის მიმოხილვა

ნაშრომის ეს ნაწილი ერაყის ომთან დაკავშირებული ძირითადი ლიტერატურის მიმოხილვას დაეთმობა. გადავწყვიტე, რომ ფოკუსირება იმ პერიოდის უმაღლესი რანგის სახელმწიფო პირების ჩანაწერებსა და ავტობიოგრაფიებზე მომეხდინა, ვინაიდან პირველწყაროდან მომეცეს სიღრმისეულად ინფორმაციის გაცნობის საშუალება.

გასაკვირი არ იქნება თუკი დავწერ, რომ საკუთარი სტატუსიდან გამომდინარე, ამ მხრივ ყურადღების ცენტრში ჯორჯ ბუში უმცროსია. სწორად ამიტომ, მიმოხილვას მისი წიგნით დავიწყებ. ჯორჯ ბუშმა ერაყის კამპანიის განხილვას ცალკე თავი დაუთმო საკუთარ ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში-„Decision Points“. მან ბაღდადში შესვლის გადაწყვეტილება რამდენიმე მიზეზით ახსნა. ეროვნული უშიშროების პერსპექტივიდან დანახული კონკრეტული გამოწვევების გარდა, იგი ყურადღებას სადამ ჰუსეინის პიროვნებასა და მის პოლიტიკურ ბიოგრაფიას უთმობს.

საკუთარი მოსახლების წინააღმდეგ ქიმიური იარაღის გამოყენება და ქუვეითის დაკავების გარდა, იგი ჰუსეინის პოლიტიკური პორტრეტის უფრო კარგად წარმოსაჩენად, შეერთებული შტატების ავიაციის წინააღმდეგ ერაყელების მხრიდან განხორციელებულ მუდმივ თავდასხმებსა და მამამისის მკვლელობის მცდელობის ფაქტს ასახელებს. აღნიშნულ მოსაზრებებზე დაყრდნობით ჯორჯ ბუში დასაწყისშივე წერს, რომ სადამ ჰუსეინი ამერიკის შეერთებული შტატების მტერი იყო.

ერაყის ომის დაწყებაში უმნიშვნელოვანეს კომპონენტს მასობრივი განადგურების იარაღის საკითხი წარმოადგენს. სადამის მიერ თანამშრომლობასა და ინსპექტირებაზე უარის თქმის გარდა, ჯორჯ ბუში ამ საკითხს ორ მნიშვნელოვან პუნქტად ანაწილებს: 1) 2002 წელს ივლისის მდგომარეობით, მოპოვებული ინფორმაციებიდან დგინდებოდა, რომ სადამ ჰუსეინმა მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამისთვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურა გააფართოვა. ცნობებში ასევე აღნიშნული იყო, რომ სადამი მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენებაზეც მზად იყო და პროგრამას მხოლოდ „შემაკავებელი“ მიზნით არ ახორციელებდა ; 2) სადაზვერვო სამსახურები იუწყებოდნენ, რომ ორგანიზაცია

„ალ-ქაიდასთან“ აფილირებული ტერორისტი აბუ მუსაბ ალ ზარქავი, ერაყის ჩრდილოეთ ნაწილში ბიოლოგიური იარაღის ლაბორატორიას ამუშავებდა. ალ ზარქავის ხელში ბიოლოგიური იარაღის არსებობამ, ერაყი კიდევ უფრო სახიფათო და აშშ-ს ეროვნული უსაფრთხოებისთვის სარისკო ქვეყანა გახადა. (Bush, 2011)

ერაყისა და ტერორისტების კავშირი სხვადასხვა კონტექტშიც იყო მნიშვნელოვანი, თუმცა მთავარი დატვირთვა მასობრივი განადგურების იარაღზე ხელმისაწვდომობის შესაძლებლობაზე მოდიოდა. სადაზვერვო სამსახურები იტყობინებოდნენ, რომ აბუ მუსაბ ალ ზარქავი ლაბორატორიული სამუშაოების გარდა, ორი თვის განმავლობაში ბაღდადში იმყოფებოდა - სამედიცინო სერვისის მიღების მიზნით. ასევე ცნობილი გახდა, რომ „ალ-ქაიდას“ ტერორისტების ნაწილი ერაყში გადმოვიდა. ამერიკის ცენტრალური დაზვერვის თხოვნით, მოკავშირე არაბულმა სახელმწიფოების სადაზვერვო სამსახურებმა სადამ ჰუსეინს ალ ზარქავის ექსტრადიცია მოთხოვეს, რაზეც უარი მიიღეს. (Bush, 2011)

ჯორჯ ბუში წერს, რომ ამ პერიოდში უკვე განიხილებოდა ერაყისთვის წერტილოვანი დარტყმების მიყენება, თუმცა რადგანაც დიპლომატიურ ნაწილში რესურსები მთლიანად ათვისებული არ ყოფილა, სამხედრო ხასიათის ნაბიჯების გადადგმაზე თავდაპირველად უარი განაცხადა. მან პოზიცია შემდეგნაირად ჩამოაყილბა: „დიღემის წინაშე ვიდექი. იმ შემთხვევაში, თუკი ერაყი აშშ-ს წინააღმდეგ ბიოლოგიურ იარაღს გამოიყენებდა, უმოქმედობაზე პასუხისმგებლობა მე დამეკისრებოდა. მეორეს მხრივ, ბანაკების დაბომბვა დიპლომატიაზე უარის თქმასა და სამხედრო კონფლიქტის ესკალაციას გამოიწვევდა. გადავწყვიტე, რომ დიპლომატიურ ასპარეზზე გამეგრძელებინა მუშაობა და სადაზვერვო სამსახურებს თვალყურის მიდევნება დავავალე.“ (Bush, 2011)

გასათვალისწინებელია 9/11-ის ტერაქტის ეფექტიც, რამაც მოვლენები მნიშვნელოვნად დაასწრაფა და წარმოდგენები კიდევ უფრო რადიკალური მიმართულებით შეცვალა. ჯორჯ ბუში წერს, რომ ტერაქტების შემდეგ ამერიკის ეროვნული უსაფრთხოება კიდევ უფრო დიდი რისკის ქვეშ დადგა. იმ შემთხვევაში, თუკი ტერორისტები მასობრივი განადგურების იარაღს ხელში ჩაიგდებდნენ, მაშინ ვითარება ბევრად უფრო მძიმე გახდებოდა. (Bush, 2011)

ჯორჯ ბუში ერყის კამპანის განხილვისას არყერთხელ აღნიშნავს, რომ მისი პირველადი სურვილი სამხედრო მოქმედებების დაწყება არ ყოფილა და ცდილობდა, რომ შედეგებისთვის დიპლომატიური ინსტრუმენტების გამოყენებით მიეღწია. იგი თავდაპირველად საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღების მიპყრობასა და პარალელურად სამხედრო ნაწილის მობილიზაციას ეწეოდა, რასაც კონკრეტული მიზანი ქონდა. ეს ორპოლუსიანი პოლიტიკა იყო პირდაპირი გზავნილი სადამ ჰუსეინისთვის, რათა დამორჩილებულიყო საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ დადგენილ თამაშის წესებს, ხოლო წინააღმდეგ შემთხვევაში პასუხი მოეთხოვებოდა. სადამ ჰუსეინთან ომის დაწყებამდე არსებულ მდგომარეობას, საკუთარ წიგნში მოგვიანებით ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ყოფილი დირექტორი ჯორჯ ტენეტი შემდეგნაირად გამოეხმაურა: „სადამ ჰუსეინი ბოლომდე ვერ აცნობიერებდა, რომ ჩვენ არ ვხუმრობდით“. (Tennet, 2007)

დიპლომატიურ ფლანგზე მუშაობისას, ჯორჯ ბუში 2002 წლის გაეროს რეზოლუციას იხსენებს და ამბობს, რომ აღნიშნული ინიციატივის მიზანი საერთაშორისო საზოგადოებაში ეჭვების გაფანტვა და სადამ ჰუსეინისთვის სრულფასოვანი ანგარიშების წარმოდგენის საშუალების მიცემა იყო. იმ შემთხვევაში, თუკი აღნიშნული პირობის შესრულება არ მოხდებოდა, მაშინ სამხედრო მოქმედებების დაწყება უალტერნატივო გახდებოდა. (Bush, 2001).

ჯორჯ ბუში განმარტავს, რომ სადამ ჰუსეინს მიეცა ყველანაირი საშუალება და გონივრული ვადა იმისთვის, რომ კონსტრუქციული თანამშრომლობის ფორმებს დაბრუნებოდა და სამხედრო ხასიათის იერიში თავიდან აეცილებინა. 1998 წელს მან მთლიანად დაბლოკა ინსპექტირების პროცესი და გაეროს ინსპექტორები ქვეყნიდან გამოყარა. მოგვიანებით, კვლავ არ მოახდინა სრულფასოვნად ანგარიშების წარმოდგენა, ბოლო წერტილი კი შემდეგნაირად დაახასიათა: “ არაბულ სახელმწიფოებთან სადამის ქვეყნიდან გადასახლების საშუალება განვიხილეთ. ომის თავიდან აცილების მიზნით, სადამს და მის შვილებს უკასკნელი 48 საათი მივეცი ქვეყნის დასატოვებლად. დიქტატორმა ამ შესაძლობაზე უარი განაცხადა. ერთადერთი ლოგიკური დასკვნა, რაც აქედან გამომდინარეობდა იყო ის, რომ მას

რაღაც ჰქონდა დასამალი, იმდენად მნიშვნელოვანი რომ ომის დასაწყებადაც მზად იყო.“ (Bush, 2011)

განიარაღების საკითხზე საუბრისას, ჯორჯ ბუში ჰანს ბლიქსის მიერ 2003 წელს მიწოდებულ ინფორმაციას ეყრდნობა და წერს, რომ ერაყის ხელისუფლების არსენალში კვლავ რჩებოდა გაეროს ინსპექტორების მიერ აღუწერელი იარაღი და ხელსაწყოები. აღნიშნული გარემოება კიდევ ერთი ნათელი მაგალითი იყო სადამ ჰუსეინის მხრიდან თანამშრომლობაზე უარის თქმის.

ერაყზე საუბრისას ბუში მთლიანად ახლო აღმოსავლეთში არსებულ პრობლემებსაც მიმოიხილავს. მისი აზრით, რადიკალი ექსტრემისტები ძალადობისა და აგრესიული გზების გამოყენებით საკუთარი ინტერესების გატარებას ცდილობდნენ, რასაც უბრალო ადამიანების ინტერესები ეწირებოდა და მათ უიმედო მდგომარეობაში აგდებდა. ამის ალტერნატივა კი თავისუფლება იყო. ბუშის მოსაზრებით, ადამიანები რომლებიც საკუთარ ლიდერებს საარჩევნო გზით აირჩევდნენ, ძალადობისკენ ნაკლებად გადაიხრებოდნენ. თუკი თავისუფლება საზოგადოებაში ფეხს ერთხელ მოიკიდებდა, იგი გადამდები სახის აღმოჩნდებოდა. ჯორჯ ბუშის პერსპექტივიდან, ერაყის როლი ახლო აღმოსავლეთის მოზაიკაში შესაძლებელია ამ კუთხითაც იყოს დანახული.

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ ჯორჯ ბუში სადამ ჰუსეინის რეჟიმში ხედავდა ყველა იმ საფრთხის ერთობლიობას, რაც ამერიკის შეერთებულ შტატებს მნიშვნელოვანი რისკის ქვეშ აყენებდა. მასობრივი განდგურების იარაღი, ტერორისტების ხელში ამ იარაღის შესაძლო აღმოჩენა, საერთაშორისო საზოგადოების მოთხოვნებზე დაუმორჩილებლობა და წარსულში ჩადენილი დანაშაულებები იყო ის ძირითადი გარემოებები, რამაც ჯორჯ ბუში 2003 წლის სამხედრო კამპანიის დაწყებამდე მიიყვანა.

ამას ემატება ის გარემოებაც, რომ სადამ ჰუსეინმა ყველა არსებული შესაძლებლობა ამოწურა, რათა ომი თავიდან ყოფილიყო აცილებული. ომის წინა პერიოდში სადამ ჰუსეინის მდგომარეობა შეგვიძლია ბუშის სიტყვებითვე დავახასიათოთ: „ახლო აღმოსავლეთის ერთ-ერთმა მთავრობამ სადამ ჰუსეინს ბელორუსიაში გადასახლება შეთავაზა, ერთი თუ ორი

მილიარდი დოლარით. ამის ნაცვლად, მან ერთ-ერთი დისიდენტისთვის ენის მოჭრა ბრძანა, რასაც ამ ადამიანის სიკვდილი მოყვა. ერაყის დიქტატორმა საკუთარი გადაწყვეტილება მიიღო. მან ომი აირჩია“ (Bush, 2011)

ერაყის 2003 წლის ომზე საუბრისას ჯორჯ ბუშისა და სადამ ჰუსეინის შემდეგ, ალბათ ყველაზე ხშირად რიჩარდ ჩეინს - ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილ ვიცე-პრეზიდენტს ახსენებენ. მისი თანამდებობიდან და ჩართულობიდან გამომდინარე, იგი ერაყის სამხედრო ოპერაციის დაწყების ერთ-ერთ მთავარ ინიციატორად მიიჩნევა. „In My Time” - ასე ქვია რობერტ ჩეინის ავტობიოგრაფიულ წიგნს, სადაც ერაყის გათავისუფლების ოპერაციას და გამომწვევ მიზეზებს ის საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობს.

რიჩარდ ჩეინი ათვლის წერტილად სპარსეთის ყურის ომის დასრულებასა და მის შემდეგ განვითარებულ მოვლენებს მიიჩნევს. იგი წერს, რომ 1991 წლის მდგომარეობით სადამ ჰუსეინი ბირთვული იარაღის პროგრამის წარმოებაში იმაზე ბევრად უფრო შორს იყო წასული, ვიდრე მათ ეგონათ. პრობლემას წარმოადგენდა ის ფაქტიც, რომ სადამ ჰუსეინი აქტიურად უგულველყოფდა გაეროს მიერ მიღებული რეზოლუციებს. გარდა ამისა, არაეფექტური იყო კიდევ ერთი ინსტრუმენტი - სანქციები, რომლის მხარდაჭერაც საერთაშორისო ასპარაზზე უფრო და უფრო მცირდება. „ ერაყის წინააღმდეგ დაწესებული სანქციებისადმი მხარდაჭერა რომ არ შემცირებულიყო, სიტუაცია მაინც არ შეიცვლებოდა. სადამ ჰუსეინი ბირთვული პროგრამის წარმოებას მაინც გააგრძელებდა“. (Cheney, 2012)

რიჩარდ ჩეინი კლინტონის ადმინისტრაციის პირობებში სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ განხორციელებულ საავიაციო ოპერაცია „Desert Fox“-ს იხსენებს და განმარტავს, რომ ოთხი დღის განმავლობაში საჰაერო ძალების მხრიდან განხორციელებული წერტილოვანი დარტყმების მიუხედავად, სადამ ჰუსეინი გონს ვერ მოეგო. ყოფილ ვიცე პრეზიდენტს ამის დასტურად 1999 წლიდან ერაყის სამხედრო ძალების მიერ არასაფრენ ზონაში აშშ-სა და გაერთიანებული სამეფოს საავიაციო ძალების წინააღმდეგ განხორციელებული თავდასხმები მოყავს. (Cheney, 2012)

არასაფრენ ზონაში განხორციელებული შეტევების პარალელურად, მასობრივი განადგურების იარაღის შექმნაზე ინფორმაციები სულ უფრო და უფრო ხშირი ხდებოდა. „1999 წელს, აშშ-ს სადაზვერვო სამსახურმა დაადგინა, რომ სადამმა ბიოლოგიური იარაღის პროგრამის წარმოება განაახლა“. ასევე მუდმივად არსებობდა ცნობები, რომ სადამ ჰუსეინი აგრძელებდა ისეთი ტექნოლოგიური საშუალებების შექმნას, რომლსაც ბიოლოგიური იარაღის შექმნის რესურსები გააჩნდა. (Cheney, 2012)

ჯორჯ ბუშისა და იმპერიოდის სხვა მაღალჩინოსნების მსაგვსად, მასობრივი განადგურების იარაღის გარდა, რიჩარდ ჩეინი ყურადღებას ერაცის ხელისუფლებისა და ტერორისტების კავშირზე ამახვილებს. გაეროს 1991 წლის რეზოლუციის თანახმად, ერაცს ტერორიზმის მხარდაჭერა ეკრძალებოდა. მათ შორის, დაუშვებელი იყო ტერორისტული ჯგუფების ერაცის ტერიტორიაზე მოქმედებაც. ამ დეკლარაციის მიუხედავად, ჩეინი მიიჩნევს რომ რეალური სურათი განსხვავებული იყო და ერაცის ხელისუფლება პირობებს არ იცავდა. ამის დასტურად იგი წერს, რომ 1993 წელს ერაცის სადაზვერვო სამსახურმა, აშშ-ს ყოფილი პრეზიდენტის ჯორჯ ბუში უფროსის მკვლეობა სცადა, რაც წარუმატებლად დასრულდა. ტერორისტებთან კავშირზე იგი უფრო შორსაც მიდის: „სადამმა დაცული სამოთხე მოუწყო აბდულ რაჰმან იასინს, ერაცელ ასაფეთქებელი საშუალებების მწარმოებელს, რომლის მომარაგებული ასაფეთქებლებითაც მოხდა 1993 წელს მსოფლიო სავაჭრო ცენტრზე პირველი ტერაქტის განხორციელება. სადამმა ასევე თავშესაფარი მიცა პალესტინელ ტერორისტ აბუ აბასს, რომელმაც 1985 წელს საკრუიზო გემი მოიტაცა და მოკლა ამერიკის მოქალაქე.“ (Cheney, 2012)

ომის დაწყების წინა პერიოდში, აშშ-ს ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოში (CIA) არაერთმა ინფორმაცია მოიყარა თავი, სადაც სადამ ჰუსეინის და ტერორისტების კავშირზე იყო განხილული. ჩეინი წერს, რომ სადამ ჰუსეინი 25 ათასს დოლარს აძლევდა პალესტინელი თვითმკვლელი ტერორისტების ნათესავებს. ამავდროულად, სულ უფრო და უფრო მზარდი ხდებოდა პალესტინელი ექსტრემისტების დახმარება. ჯორჯ ბუშის მსგავსად, ჩეინიც აქტიურად აღწერს ალ ზარქავის ერაცში ყოფნის ისტორიის.

იგი წერს, რომ აბუ მუსაბ ალ ზარქავი და ავღანეთიდან გამოპარული ორასამდე ალ ქაიდას მებრძოლი თავს ჩრდილო ერაყს აფარებდნენ, სადაც საწვრთნელი ბანაკი ქონდათ. იგი 2002 წელს იორდანიაში მოკლული ამერიკელი დიპლომატის ლორენს ფოლის ამბავსაც იხსენებს და ამბობს, რომ ამის ფაქტის უკან ალ ზარქავი იდგა. ჩეინი ამ მაგალითების გამოყენებით უფრო მკაფიოდ ცდილობს, რომ სადამ ჰუსეინისა და ტერორისტების კავშირისგან არსებული საფრთხე ნათლად იყოს დანახული.

რიჩარდ ჩეინმა ერაყიდან მომავალი საფრთხეები შემდეგნაირი სახით ჩამოაყალიბა: „ 11 სექტემბრის ტრაგედიის შემდეგ, ვერცერთი ამერიკის პრეზიდენტს ვერ შეძლებდა იმ ინფორმაციების იგნორირებას, სადაც ჰუსეინისგან მომავალი საფრთხეები იყო აღწერილი. ჩვენი სამშობლოს წინააღმდეგ განხორციელებული უპრეცედენტო თავდასხმის გამოცდილება უკვე გვქონდა მიღებული, რის შედეგადაც 3 ათასი ამერიკელი გარდაიცვალა. პრეზიდენტი და მე მოწადინებული ვიყავით, რომ თავიდან აგვეცილებინა მომავალი თავდასხმა, რომელიც ბევრად უფრო დამანგრეველი შეიძლება ყოფილიყო. შემდეგი ტალღა შესაძლებელია ქიმიური, ბიოლოგიური ან ბირთვული იარაღის გამოყენებით ყოფილიყო. 11 სექტემბრის ტერაქტის შემდეგ ჩვენ გადავხედეთ მსოფლიოს და დავადგინეთ, რომ არ არსებობდა იმაზე უფრო დიდი გადაკვეთის წერტილი ტერორიზმსა და მასობრივი განადგურების იარაღს (WMD), როგორც ეს სადამ ჰუსეინის ერაყის შემთხვევაში იყო.“ (Cheney,2012)

ჯორჯ ბუში უმცროსის მსგავსად, რიჩარდ ჩეინიც მიიჩნევს, რომ ომის დაწყება არ იყო ერთადერთი ალტერნატივა. იგი აშშ-ს ხელისუფლების მიერ მომზადებულ გეგმაზე საუბრობს, რომლის მიზანაც ერაყის ოპოზიციური ძალების მხარდაჭერა იყო, თუმცა სხვადასხვა გარემოებების გამო, შედეგი ვერ გამოიღო. (Cheney, 2012)

რიჩარდ ჩეინის შეხედულებების კიდევ უფრო ნათლად დასანახად, საინტერესოა მისი რეაქციის განხილვა Wall Street Journal-ში დაბეჭდილ სტატიაზე, რომლის ავტორიც ყოფილი მაღალჩინოსნის ბრენტ სკოუქროფტი იყო. ამ სტატიის განხილვა პრაქტიკულად

იმ პერიოდის ყველა მაღალი პოლიტიკური ფიგურის ავტობიოგრაფიულ წიგნში მოხვდა, თუმცა განსაკუთრებით დაუნდობლად ჩეინმა გააკეთა ეს საქმე.

სტატიის შინაარსი და პათოსი ომის დაწყების საწინააღმდეგოდ იყო განწყობილი. ამავდროულად, სტატიის ავტორმა მოგვიანებით ჩეინი გააკრიტიკა და აღნიშნა, რომ უფროსი ბუმის ადმინისტრაციაში მუშაობის შემდეგ, იგი მნიშვნელოვნად შეცვლილიყო. საპასუხოდ, რიჩარდ ჩეინმა მკაცრად გააკრიტიკა ბრენტ სკოუპროფტი და მისი თანამოაზრეები, რომლებიც თანამედროვე გამოწვევების ვერ დანახვაში დაადანშაულა. იგი მიიჩნევს, რომ 11 სექტემბრის ტერაქტის შემდეგ სამყარო ახალ რეალობაში აღმოჩნდა, რომელსაც ჯეროვნად გააზრება უნდოდა. „ჩვენ ვიმყოფებოდით ომში ტერორისტი მტრების წინააღმდეგ, რომელთან მოლაპარაკება, შეკავება ან დაკავება შეუძლებელი იქნებოდა და რომელიც არასოდეს დანებდებოდა. ეს არ იყო ის სამყარო, სადაც ზესახელმწიფოებს შორის არსებული დამაბულობა და სამხედრო ძალების კონტროლი შეთანხმებებს ეფუძნებოდა. სამყარო, სადაც ბრენტ სკოუპროფტს ქონდა ნამსახურები.“ (Cheney, 2012)

შეჯამების სახით ჩეინი წერს, რომ არსებული საფრთხეებისა და სადაზვერვო სააგენტოებისგან მიღებული ინფორმაციების საფუძველზე, ეროვნული უსაფრთხოების საბჭოში ყველა თანხმდებოდა სადამ ჰუსეინის ხელისუფლებაში გაჩერების დაუშვებლობაზე. საბოლოო ჯამში, აღნიშნული შიშები სრულად გაიზარა ამერიკის პოლიტიკურმა ელიტამ, რაც 2002 წელს ძალის გამოყენების ავტორიზაციის მიღებაში გამოიხატა. რეზოლუციამ ინტერპარტიული მხარდაჭერა მოიპოვა.

ერაყის ომის წარმოებაში აშშ-ს ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს (CIA) როლი უმნიშვნელოვანესია, აქედან გამომდინარე საინტერესოა ყოფილი დირექტორის ჯორჯ ბენეტის წიგნი “At The CENTER of the STORM”. ბენეტის წიგნის მიმოხილვა იმ კუთხითაც არის საინტერესო, რომ თანამდებობიდან წასვლის შემდეგ, იგი ბუმის ადმინისტრაციის კრიტიკოსი გახდა, რასაც ავტობიოგრაფიულ ნაშრომშიც ხშირად გადავწყდებით.

ერაყის ომის გამომწვევი მიზეზებსა და ამ საკითხთან დაკავშირებულ სხვადასხვა გარემოებების მიმოხილვისას, ჯორჯ ბენეტი ხშირადაა სკეპტიკურად განწყობილი, თუმცა

მთავარ საკითხთან - ამერიკის შეერთებული შტატების ეროვნული უსაფრთხოების წინაშე არსებული ახალი რისკები, რომელიც მასობრივი განადგურების იარაღსა და ტერორისტების მოქმედებას უკავშირდება, მისთვისაც ნათელია. „ტერორისტები განუკურნებელი პაციენტები არიან. ტყუპებზე განხორციელებულ ტერორაქტს ერთი დეკადით ადრე მსოფლიოს სავაჭრო ცენტრზე განხორციელებულული თავდასხმა უძღვოდა წინ. ერთი სოკოს ღრუბელი (mushroom cloud) ისტორიას შეცვლის. ჩემი ყველაზე ღრმა შიში კი სწორად ამას უკავშირდება, ვინაიდან მათ ამის გაკეთება აქვთ განზრახული.“ (Tenet, 2007)

სხვა ჩინოვნიკების გარდა, ჯორჯ ტენეტიც ალ ზარქავის ერაყში ოპერირების შესახებ საუბრობს. ამ კონკრეტული შემთხვევის მიმოხილვის გარდა, იგი უფრო ფართოდ აყალიბებს ალ ქაიდას მიერ მასობრივი განადგურების იარაღის ხელში ჩაგდების მნიშვნელობას: „ ჩემთვის ყველაზე დიდი საფრთხე ბირთვული იარაღი იყო. დარწმუნებული ვარ, რომ ოსამა ბინ ლადენსა და მის ხელქვეითები ამისკენ მიისწრაფოდნენ. მათ კარგად ესმოდათ, რომ მანქანების, ტრაილერების, მატარებლებისა და თვითმფრინავების აფეთქება ყურადღების ცენტრში ამყოფებდათ, თუმცა სოკოს ღრუბლის (mushroom cloud) შექმნის შემთხვევაში, ისინი ისტორიულ საქმეს იზავდნენ. ამ საქმის მოხერხების შემთხვევაში, ალ-ქაიდა სხვა ზესახელმწიფოებს გაუტოლდებოდნენ. ბინ ლადენის შიში გაანადგურებდა ჩვენ ეკონომიკას და ყველა ამერიკელის სახლში სიკვდილს შეიტანტა“. (Tenet, 2007)

კონკრეტულად ერაყის ომის მიმოხილვისას, ტენეტი რამდენიმე საინტერესო მოსაზრება განავითარა, მისი თქმით, 11 სექტემბრის ტერაქტის შემდეგ ყველაფერი შეიცვალა. ბუშის ადმინისტრაციის წევრებისთვის ერაყი „დაუმთავრებელი“ საქმე იყო, რაც მორიგ უსიამოვნო სიურპრიზად არ უნდა გადაქცეულიყო. ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ყოფილი დირექტორი წერს, რომ ტყუპების აფეთქების შემდეგ არსებულმა ემოციურმა მდგომარეობამ, ერაყთან მიმართებით მცდარ რიტორიკას დაუდო საფუძველი, რამაც საკითხის ფორსირებულ რეჟიმში გადაწყვეტას ხელი შეუწყო.

იმის დასადასტურებლად, რომ სადამისთვის პასუხის გაცემა მხოლოდ მომდინარე საფრთხეების საფუძველზე არ იგეგმებოდა და თვალთახედვაში წარსულში არსებული შემთხვევებიც იყო გათვალისწინებული, ტენეტი შემდეგ შემთხვევას იხსენებს: „ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ერთ-ერთმა ექსპერტმა ახლო აღმოსავლეთის მიმართულებით ცოტა ხნის წინ მიაგზავნა, რომ 11 სექტემბრიდან რამდენიმე დღეში, იგი თეთრ სახლში გამართულ შეხვედრას დაესწრო. მისი თქმით, NSC-ის ერთ-ერთმა მაღალჩინოსანმა ადმინისტრაციის სურვილის შესახებ უთხრა, რომელიც სადამ ჰუსეინის ხელისუფლებიდან ჩამოშორებას მოიცავდა, რაზეც ჩვენმა ექსპერტმა შემდეგი პასუხი გასცა: სადამ ჰუსეინის მოშორება ძველი ცოდვებით თუა გამოწვეული, მაშინ გეთანხმებით. უბრალოდ არ მითხრათ, რომ იგი დაკავშირებულია 11 სექტემბრის ტერაქტთან ან ტერორიზმთან, ვინაიდან ამის არანაირი დამატკიცებელი საბუთი არ არსებობს“. (Tenet, 2007)

ჯორჯ ტენეტის დამოკიდებულება ერაყის ომის მიმართ არაერთგვაროვანია. ერთის მხრივ იგი სრულად აანალიზებს იმ საფრთხეებს, რაც ტერორისტებისა და მასობრივი განადგურების იარაღის გამოყენებიდან მომდინარეობს, მეორეს მხრივ კი მტკიცედ მიიჩნევს, რომ ერაყის ომის დაწყება ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციას თავიდანვე გადაწყვეტილი ქონდა, რამაც 11 სექტემბრის შემდეგ არსებულმა ვითარებამ ხელი კიდევ უფრო შეუწყო: „ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ომი მხოლოდ მასობრივი განადგურების იარაღის გამო არ დაიწყო. ჩემი აზრით, ეს იყო პრინციპული საკითხი“. (Tenet, 2007).

“Known and Unknown”- ასე ქვია თავდაცვის ყოფილი მდივნის, დონალდ რამსფელდის ავტობიოგრაფიულ წიგნს, სადაც ავტორმა ომის დაწყებამდე არსებულ მდგომარეობას დეტალურად აღწერა. ვიცე-პრეზიდენტ რობერტ ჩეინის მსგავსად, დონალდ რამსფელდიც გამოცდილი სახელმწიფო მოხელე იყო. მისთვის ერაყი საკმაოდ ნაცნობი ქვეყანა იყო. ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტის სპეციალური დავალებით, მას ჯერ კიდევ 1983 წელს ჰქონდა სადამ ჰუსეინთან შეხვედრა გამართული.

დონალდ რამსფელდი მიიჩნევს, რომ ქუვეითში განცდილი სამხედრო მარცხის მიუხედავად, ერაყის ხელისუფლება პოლიტიკურად მაინც მყარი იყო და „დაჩიქრებულ“

პრობლემად გადაიქცა. ამ ყველაფრის მთავარი შემოქმედი კი სადამ ჰუსეინი გახლდათ, რომელიც ბრუტალურ მეთოდებზე უარის კვლავ არ ამბობდა. ოპოზიციის წევრების წამება, შიიტი და ქურთი მოსახლეობის წინააღმდეგ განხორციელებული რეპრესიები, მისი რეჟიმის მოწინააღმდეგე ქალების გაუპატიურება და სხვა არაერთი საზარელი შემთხვევა, სადამ ჰუსეინის პოლიტიკური ბიოგრაფიის მუდმივი შემადგენელი ნაწილი იყო. „ბაღდადის ყასაბი“ - რამსფელდი ხშირად ასე იხსენიებს სადამ ჰუსეინს საკუთარ წიგნში.

ჯორჯ ბუში უმცროსის პრეზიდენტად არჩევამდე, სადამ ჰუსეინის რეჟიმის წინააღმდეგ აქტიური ნაბიჯების გადადგმა ბილ კლინტონმაც დაიწყო. ამის დასტურად 1998 წელს მიღებული რეზოლუცია იყო, რომლის თანახმადაც ამერიკის შეერთებული შტატების ოფიციალური პოლიტიკა ერაყის მიმართ უნდა წარმართულიყო იმგვარად, რომ სადამ ჰუსეინის ძალაუფლების წყაროებიდან ჩამოცილება მომხდარიყო. კლინტონის მხრიდან რეჟიმის შეცვლაზე მზაობის მიუხედავად, მის ადმინისტრაციაში კვლავ იყვნენ წევრები, ვინც სადამ ჰუსეინისგან მომავალ საფრთხეს გადაჭრილად მიიჩნევდნენ. მაგალითისთვის, მადლენ ოლბრაითი ამტკიცებდა, რომ სადამი კონტროლის ქვეშ იმყოფებოდა და ყუთში იყო გამოკეტილი. (Rusmfeld, 2012)

აღნიშნულ შეხედულებას დონალდ რამსფელდი კრიტიკულად უყურებდა და დაწერა, რომ ჯორჯ ბუში უმცროსის ხელისუფლებაში მოსვლის დროს, ერაყის წინააღმდეგ წარმოებული სახელმწიფო პოლიტიკა დრომოქმული და არაეფექტური იყო. ამის მაგალითად ისიც გამოდგება, რომ სადამ ჰუსეინს სერიოზული ფინანსური წყაროები კვლავ გააჩნდა, მათ შორის გაეროს ერთ-ერთი პროგრამის (Oil for food) გამოყენებით. რამსფელდი მიიჩნევს, რომ გასულ დეკადებში წარმოებული პოლიტიკა, რომელიც ერაყის შეკავებას გულისხმობდა, რელევანტური და ქმედითი აღარ იყო.

დონალდ რამსფელდი კრიტიკოსების საპასუხოდ ამბობს, რომ ჯორჯ ბუში უმცროსის უპირველესი ამოცანა სამხედრო გზით სადამ ჰუსეინის მოცილება და მამამისის პრეზიდენტობის პერიოდში დაშვებული „შეცდომის“ გამოსწორება არ ყოფილა. იგი ერთ-ერთ პირველ შეხვედრასაც იხსენებს ახლად არჩეულ პრეზიდენტთან, სადაც ერაყზე

საუბარი საერთოდ არ ყოფილა. ამის პარალელურად, რამსფელდი ხაზს უსვამს, რომ ერაყი იყო ერთადერთი ქვეყანა მსოფლიოში, რომელიც მუდმივად ახორციელებდა თავდასხმას ამერიკის შეერთებული შტატების სამხედრო პერსონალზე.

იგი არასაფრენ ზონაში, აშშ-ს ავიაციის წინააღმდეგ განხორციელებულ შეტევებს გულისხმობს. ასევე ცნობილი გახდა, რომ ერაყელები ანტი-საჰაერო სისტემის განახლებასა და გაძლიერებას აპირებდნენ, რისი მიზანიც ამერიკული თვითფრინავების მიერ არასაფრენ ზონაში პატრულირების გაწევის ხელშეშლა იყო. “2000 წლიდან 2002 წლის სექტემბრამდე, ორი ათასზე მეტი შეტევა დაფიქსირდა, რამაც მე ძალიან შემაშფოთა“. (Rumsfeld, 2012)

იმ მოსაზრების გასამტკიცებლად, რომ სამხედრო ოპერაციის განხორციელება არ გალხდათ სადამ ჰუსეინთან გამკლავების ერთადერთი მეთოდი, დონალდ რამსფელდი გეგმას იშვეილებს, რომლის თანახმადაც მასობრივი განადგურების იარაღზე უარის თქმის შემთხვევაში, სადამ ჰუსეინთან არსებული დაძაბულობის განეიტრალება კვლავ შესაძლებელი იქნებოდა. აღნიშნული დოკუმენტი 2001 წლით არის დათარიღებული. (Rumsfeld, 2012)

ზემოთ ჩამოთვლილი გარემოებების მიღმა, დონალდ რამსფელდიც ერაყის ომის წინა პერიოდს ორ ნაწილად ყოფს: 1) მასობრივი განადგურების იარაღის არსებობა; 2) ერაყის ხელისუფლებისა და ტერორისტების კავშირი. გარდა ამისა, რამსფელდი ხშირად მიუთითებს სადამის მხრიდან ადამიანის უფლებების მასობრივ დარღვევას, საერთაშორისო თანამეგობრობის მიერ დადგენილი წესებით თამაშზე უარის თქმას და სხვა იმ პრობლემატურ შემთხვევებს, რომლის ნაწილიც დასაწყისში უკვე ჩამოვთვალეთ.

2001 წლის განამავლობაში, დონალდ რამსფელდი აქტიურად მუშაობდა ერაყის ირგვლივ შესაძლო განვითარებად მოვლენების ანალიზზე. მისი აზრით, საკითხი იმდენად კომპლექსური ხასიათის იყო, რომ საფრთხეების სრულად დანახვა ბოლომდე ვერ ხდებოდა. ვითარების ამგვარ რეჟიმში გაგრძელების შემთხვევაში, იყო იმის რისკი, რომ რეგიონში ძალთა ბალანსი მნიშვნელოვნად შეცვლილიყო, რის მისაღწევადაც რამდენიმე შესაძლო ვარიანტი არსებობდა. ასევე, ახალი ადმინისტრაციის პირობებში, ჯერ ზუსტად და ცხადად

არ იყო ნათელი, თუ რომელ გზას აირჩევდა ამერიკის შეერთებული შტატები ერაყიდან მომდინარე საფრთხის გასაწეიტრალეზლად. თუმცა, როგორც რამსფელდი აღნიშნავს, ახალი ადმინისტრაციის ამოქმედებიდან სულ რამდენიმე კვირაში ბაღდადს მკაფიო სიგნალი გაეგზავნა, რომ მათ მიერ განხორციელებულ პროვოკაციებზე არაეფექტური და მსუბუქი პასუხების გაცემა წარსულს ჩაბარდებოდა. (Rumsfeld, 2012)

რამსფელდი ცხადად წერს, რომ სადამ ჰუსეინს 9/11-ის ტერორისტულ თავდასხმასთან კავშირი არ ჰქონია, თუმცა პარალელურად აღნიშნავს, რომ ერაყი ტერორიზმის ხელშემწყობი სახელმწიფო იყო, რის გამოც აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტის ტერორიზმის დამფინანსებელ ქვეყანათა სიაში 1990 წლიდან იმყოფებოდა. ერაყის მმართველი რეჟიმი დაკავშირებული იყო როგორც კონკრეტულ ტერორისტებთან, ასევე ტერორისტულ ორგანიზაციებთან.

დონალდ რამსფელდი ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოდან (CIA) გამოთხოვილ ინფორმაციას იხსენებს, რომლის თანახმადაც საკითხები გაირკვა: 1) ერაყისა და „ალ-ქაიდას“ მაღალჩინოსნების ურთიერთობა, მთელი დეკადის განმავლობაში; 2) ერაყის ხელისუფლებასა და „ალ-ქაიდას“ შორის არსებული პარტნორული ურთიერთობა; 3) ავღანეთში განხორციელებული ოპერაციის შემდეგ ბევრი მტკიცებულებები დაგროვდა იმის შესახებ, რომ ტერორისტებმა თავი ერაყს შეაფარეს, მათ შორის ბაღდადსაც; 4) სარწმუნო წყაროებზე დაყრდნობით ცნობილი გახდა, რომ „ალ-ქაიდას“ ლიდერები ურთიერთობას დამყარებას ცდილობდნენ იმ საკონტაქტო პირებთან, ვისაც მასობრივი განადგურების იარაღზე (WMD) ხელი მიუწვდებოდა. ამავდროულად ცნობილი გახდა, რომ ერაყელებმა საწვრთნელი ბაზა გაუმზადეს „ალ-ქაიდას“ წევრებს. (Rumsfeld, 2012)

სადამ ჰუსეინისა და ტერორისტების კავშირი სულ უფრო და უფრო სახიფათო და დამაჯერებელი ხდებოდა. ზემოთ ჩამოთვლილ მიზეზებს ემატებოდა სადამის მხრიდან თვითმკვლელი ტერორისტების ნათესავებისთვის გადახდილი 25 ათასი დოლარი, სხვადასხვა ტერორისტული ჯგუფების დაშვება ერაყის საზვართან, სადამის მიერ მხარდაჭერილი ტერორისტული ჯგუფების მიერ მოწყობილი ტერაქტები რომსა და ვენაში,

რომელსაც აშშ-ს და ისრაელის მოქალაქეების მკვლელობა მოყვა. რამსფელდი წერს, რომ 2003 წლის სამხედრო ოპერაციის განხორციელების შემდეგ, ამ მხრივ კიდევ უფრო მეტი ინფორმაცია დაგროვდა. მაგალითისთვის, ცნობილი გახდა, რომ 1993 წელს სადამ ჰუსეინმა ბრძანებულება გასცა ჯგუფის ჩამოყალიბების შესახებ, რომელის მიზანიც არაბულ მიწებზე მყოფი ამერიკელების წინააღმდეგ დევნის განხორციელება იქნებოდა. (Rumsfeld, 2012)

საგანგაშო იყო მონაცემები, რომელიც მასობრივი განადგურების პროგრამის ირგვლივ არსებულ მდგომარეობას აღწერდა. რამსფელდი წერს, რომ 2002 წლის მდგომარეობით, მას ქონდა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ერაყი ბიოლოგიური და ქიმიური იარაღის წარმოებას კვლავ აგრძელებდა, საერთაშორისო ინსპექტორების მხრიდან 3200 ტონა ქიმიური იარაღი აღურიცხავი იყო და არსებული რესურსების გათვალისწინებით ვარაუდი იმის შესახებ, რომ ერთ წლის შემდეგ, ერაყს ქონდა პოტენციური ბირთვული იარაღი ჰქონოდა. ამავდროულად აღსანიშნავია, რომ ბიოლოგიურ და ქიმიურ იარაღის წარმოებაზე ზუსტად ის ექსპერტები იყვნენ დასაქმებულები, რომლებიც სადამ ჰუსეინს სპარსეთის ყურის ომის წინ ყავდა. (Rumsfeld, 2012)

შეჯამების სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ძირითადი მიზეზების გარდა, ერაყის ომის დაწყების ფორსირებას დონალდ რამსფელდი 9/11-ის ტერორისტულ აქტსაც უკავშირებს. მისი კოლეგების მსგავსად, იგი მიიჩნევდა, რომ საერთაშორისო პოლიტიკურ ველზე აშშ-ს მოქმედება დროისა და გარემოებების ადექვატურად უნდა შეცვლილიყო.

ამის გარდა, რამსფელდი სადამ ჰუსეინისთვის პასუხის გაცემას კიდევ ერთი მოტივით - დაუსჯელობის სინდრომის ჩახშობით ამართლებს. წლების განმავლობაში, ჰუსეინი გაეროს რეზოლუციებს უგულველყოფისა და პროვოკაციული ქმედებების საპასუხოდ ადექვატურ პასუხს არ იღებდა, რაც დაუსჯელობისა და საერთაშორისო ნორმების დარღვევის სინდრომს ახალისებდა. ომის დაწყების განმაპირობებელ მიზეზებს თუ გავაანალიზებთ, შემდეგი განმარტება შეგვიძლია ჩამოვაყალიბოთ: დონალდ რამსფელდმა სამომავლო საფრთხეების პრევენციის მიზნით, 2003 წელს ერაყში სამხედრო კამპანიის დაწყებას მწვანე შუქი აუწოთ.

ერაყი სისტემატიურად არღვევდა 1991 წელს დადებულ სამშვიდობო ხელშეკრულებას და თავს იძვრენდა დაკისრებული საქნციებიდან. სწორად ასე იწყებს სადამ ჰუსეინის რეჟიმის აღწერას ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებში აშშ-ს პრეზიდენტის ყოფილი მრჩეველი კონდოლიზა რაისი თავის ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში - “No Higher Honor.” რაისი თავშივე აღნიშნავს, რომ სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ საერთაშორისო თანამეგობრობამ პოლიტიკაში არსებული ყველა ტიპის ინსტრუმენტი - დიპლომატიური წნეხი, იარაღის ინსპექცია, ეკონომიკური სანქციები, გადაადგილების შეზღუდვა, სამხედრო და სანავთობო ემბარგო, სამხედრო შეკავების ოპერაცია არასადრენ ზონებში და სამხედრო ძალების პირდაპირი ჩართულობაც (ქუვეითის ომის, 1991) გამოიყენა.

კონდოლიზა რაისი წერს, რომ აშშ-ს პრეზიდენტი შეშფოთებული იყო ერაყისადმი არაეფექტური პოლიტიკის გატარებით. ამას ემატებოდა ისიც, რომ არ არსებობდა სრული და ყოვლისმომცველი ინფორმაცია სადამ ჰუსეინის მასობრივი განადგურების იარაღის შესახებ. რაისი წერს, რომ ერაყის მსგავსი თაღლითი და მატყუარა რეჟიმებისთვის უცხო არ არის არალეგალური გზით მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამისთვის საჭირო საქონლის შეძენა და ამავდროულად ინსპექტირების დროს, თანხმობის მათვის სასურველ დროს გაცემა და თავის დამკრენა. ამის გარდა, კონდოლიზა რაისი კიდევ ერთ შემადგენელ ნაწილს - მასობრივი განადგურების იარაღის შექმნის ცოდნასა და შესაძლებლობას გამოყოფს.

მისი აზრით, სადამ ჰუსეინის პირობებში აღნიშნული შესაძლებლობა რეალური იყო, ვინაიდან ექსპერტები რომლების სპარსეთის ყურის ომის წინ მასობრივი განადგურების იარაღზე მუშაობდნენ, კვლავ ჰუსეინის რეჟიმის სამსახურში იყვნენ. კიდევ ერთი საკითხი ინფრასტრუქტურისა და ლაბორატორიების ქონას შეეხებოდა. იქიდან გამომდინარე, რომ 1998 წლის შემდეგ საერთაშორისო ინსპექტორების ჯგუფს ადგილზე ყოფნის საშუალება აღარ ჰქონდათ, სწორება ძირითადად სატელიტური ფოტოებსა და რუკებზე მოხდა. აღნიშნულ მასალებზე დაყრდნობით ეჭვგარეშე იყო, რომ იმ გეოგრაფიულ ზონებში, სადაც სამხედრო საქმიანობა ხორციელდებოდა, უამრავი ახალი ნაგებობა აშენდა და მათი ინსპექტირება შეუძლებელი იყო.

კონდოლიზა რაისი ასევე სვამს ერთ მნიშვნელოვან კითხვას - აქვს თუ არა ქვეყანას მასობრივი განადგურების იარაღის შემქნის მოტივაცია? ერაყის შემთხვევაში ამ კითხვაზე პასუხი დადებითი იყო. სადამ ჰუსეინის სურვილი, რომ შეექმნა მსგავსი ტიპის იარაღი მხოლოდ თეორიული განხილვის საგანი არ იყო, ვინაიდან მას წარსულშიც ამოძრავებდა ანალოგიური სურვილი და მეტიც, პრაქტიკაში უკვე გამოყენებული ქონდა. რაისი წარსულის გამოცდილებას უსვამს ხაზს და წერს, რომ აშშ-ს ზედმიწევნით ფრთხილად და ყურადღებით უნდა ემოქმედა, რადგანაც საბჭოთა კავშირისა და ინდოეთის მსგავსად ბირთვული იარაღის გამოცდა არ გამოპარვოდა. იგი სადაზვერვო სამსახურების მონაცემებზე ამახვილებს ყურადღებას და წერს, რომ საბჭოთა კავშირის შემთხვევაში, პროგნოზით გათალისწინებული თარიღი 5 წლით ჩამორჩებოდა რეალურ დროის ათვლას. (Rice, 2012)

კოლეგების მსგავსად, კონდოლიზა რაისიც 2002 წლის მდგომარეობით არსებულ მონაცემებზე აპელირებს, სადაც ნათქვამი იყო, რომ სადამ ჰუსეინი მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამაზე მუშაობას აგრძელებდა. ამავდროულად, გააჩნდა ქიმიური და ბიოლოგიური იარაღი. აღნიშნული დინამიკით ნავარაუდები იყო, რომ ათწლეულის განმავლობაში სადამის ხელში ბირთვული იარაღიც აღმოჩნდებოდა. ამასთანავე, სადამის ბიოგრაფია უკვე მოიცავდა ქუვეითის ოკუპაციის სურვილსა და ამერიკის ყოფილი პრეზიდენტის მკვლელობის მცდელობას, შესაბამისად არ არსებოდა არანაირი გარანტია, რომ მასობრივი განადგურების იარაღი ერაყიდან ტერორისტების ხელში არ აღმოჩნდებოდა. ამერიკის შეერთებული შტატების წინაშე იმდენი წარსულის მაგალითი და აწმყოში მომდინარე საფრთხეების რისკი იყო, რომ მოქმედება ძალიან ფრთხილად და დროულად უნდა მომხდარიყო. (Rice, 2012)

კონდოლიზა რაისი მისი კოლეგების მიერ და ნაშრომში უკვე განხილული შემთხვევების საფუძველზე განმარტავს, რომ სადამ ჰუსეინი ტერორისტების დახმარებას აქტიურად ეწეოდა. აღნიშნული მხრიდან მომავალ საფრთხეებს იგი შემდეგნაირად აყალიბებს: „ 9/11-ის ტერორისტული შეტევის შემდეგ, სადამ ჰუსეინის მხრიდან ტერორისტებისთვის ქიმიური და ბიოლოგიური იარაღის, ან სულაც ბირთვული მოწყობილობების გადაცემის

შანსი, რომლის გამოყენებაც შემდგომში ამერიკის შეერთებული შტატების წინააღმდეგ მოხდებოდა, ჩვენთვის ძალიან რეალური ჩანდა. (Rice, 2012)

რაისი ეხმაურება ომის საკითხს და ამბობს, რომ სამხედრო ოპერაცია არ ყოფილა ჯორჯ ბუშის პირველადი არჩევანი. მისი თქმით, აშშ-ს იმდროინდელმა ხელისუფლებამ „იძულებითი დიპლომატიის“ (Coercive Diplomacy) გზა აირჩია, რომელიც საერთაშორისო საზოგადოების წნეხსა და სამხედრო ძალების კომპონენტებს აერთიანებდა. „მე ვუთხარი პრეზიდენტს, რომ იმ შემთხვევაში თუკი სადამ ჰუსეინს მისი ჩამოგდების შესაძლებლობას დავანახებთ, შეიძლება ის შეიცვალოს.“(Rice, 2012)

კოლინ პაუელთან ერთად, კონდოლიზა რაისიც ბუშის ადმინისტრაციის იმ ნაწილში მოიაზრებოდა, რომლებიც სამხედრო ინტერვენციის დაწყებას ნაკლებად ემხრობოდნენ, თუმცა საბოლოო ჯამში, მიზეზების ერთობლიობისა და იმ პერიოდში არსებული მომდინარე რისკებიდან გამომდინარე, რაისმა ომის წარმოება გამართლებულად მიიჩნია. კოლეგების ნაწილის მსგავსად, იგი ყურადღებას მხოლოდ მასობრივი განადგურების იარაღზე არ ამახვილებს და მნიშვნელოვან ადგილს უთმობს სადამის მხრიდან წარსულში ჩადენილ ბრუტალურ ქმედებებს, რომელსაც ბოლო არ უჩანდა. „სადამ ჰუსეინი იყო ახლო აღმოსავლეთის კიბო. იგი საკუთარ მეზობლებზე თავდასხმას ახდენდა და ქაოსში ითრევდა მთლიანად რეგიონს“ - სწორად ასე მკაფიოდ და მკაცრად ახასიათებს რაისი ერაყის ყოფილ პრეზიდენტს. (Rice, 2012)

სადაზვერვო სამსახურის მიერ გარკვეულ შემთხვევებში დაშვებული შეცდომებისა თუ სხვა კრიტიკული მოსაზრებების მიუხედავად, კონდოლიზა რაისი ყველა იმ „ინგრედიენტის“ ერთობას ხედავდა სადამ ჰუსეინში, რაც ამერიკის შეერთებული შტატების ეროვნულ უსაფრთხოებას მნიშვნელოვან საფრთხეებს უქმნიდა. განსაკუთრებით 9/11-ის ტერაქტის ფონზე.

თეორიული ჩარჩო: რეალიზმი

ერაყის ომის დაწყების მოტივების ასახსნელად საერთაშორისო ურთიერთობების რეალიზმის თეორიას გამოვიყენებ. ამ მიმოხილვის ფარგლებში ფოკუსირებას ნეორეალიზმზე მოვახდენ, ვინაიდან ვფიქრობ, რომ დასახელებული საკითხის ახსნა ყველაზე სწორად ამ კონკრეტული პერსპექტივიდანაა შესაძლებელი. მიმოვიხილავ როგორც თავდასხმითი რეალიზმის, ასევე თავდაცვითი რეალიზმის თეორიის მკვლევარებს.

რეალიზმის თეორიისა და 2003 წლის ერაყის კამპანიის დაკავშირებისას, პირველ რიგში ეროვნული ინტერესებისა და უსაფრთხოების საკითხის გაანალიზებაა მნიშვნელოვანი, რასაც დიდ ყურადღებას დავუთმობ.

რეალიზმის თეორიისთვის ფუძემდებლურ საკითხს წარმოადგენს პრინციპი, რომლის თანახმადაც საერთაშორისო პოლიტიკაში ანარქიული გარემოებაა გამეფებული. ამ ვითარებაში, სახელმწიფოების მოქმედების ერთადერთ მოტივაციას საკუთარი პოზიციებისა და მდგომარეობის გაუმჯობესება წარმოადგენს. მუდმივ ბრძოლასა და კონკურენციაში მყოფი სახელმწიფოებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ მათი გავლენები ძლიერი და ფართო იყოს. ამავდროულად მიჩნეულია, რომ არ არსებობს „კეთილი“ და „ბოროტი“ ქვეყნები, ვინაიდან სახელმწიფოები პრაგმატული გადმოსახედიდან უყურებენ ვითარებას და რაციონალური ფაქტორებიდან გამომდინარე იღებენ გადაწყვეტილებებს.

რეალიზმის ამ საბაზისო და ფუნდამენტურ ცნებების თანახმად შეგვიძლია განვმარტოთ, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები ერაყთან მიმართებით სწორად ამ კუთხით ოპერირებდა. ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციის მიზანი ბალდადიდან მომავალი საფრთხის აღმოფხვრა იყო, რისთვისაც ერაყის იმდროინდელი ხელისუფლების განეიტრალება და მტრულიდან ქვეყნის მოკავშირედ ტრანსფორმაცია იყო საჭირო.

2003 წლის ომამდე პერიოდის ერაყი აშშ-ს ეროვნული უსაფრთხოებისთვის კონკრეტულ საფრთხეს წარმოადგენდა. თუმცა, ამის გარდა სახეზე გვქონდა ერთის მხრივ სადამის „ჯიუტი“ და იზოლაციონისტური პოლიტიკა, რომელიც თანამშრომლობის სივრცეს და

აქედან რაიმე კონკრეტული ბენეფიტების მიღების შანს არ ტოვებდა. ამავდროულად, მთელი დეკადის განმავლობაში არსებულმა ეკონომიკურმა და სამხედრო ემბარგომ ჰუსეინის რეჟიმი მნიშვნელოვნად დაასუსტა. ამ მიზეზთა ერთობლიობის საფუძველზე, ალბათ სრულიად ლოგიკური ხდება აშშ-ს მხრიდან განხორციელებული ის პრაგმატული გათვლა, რომელიც საბოლოო ჯამში ერაყის სამხედრო ოპერაციაში გამოიხატა.

აღნიშნული ნაწილის გააზრება იმ კუთხითაც არის მნიშვნელოვანი, რომ რეალიზმის ერთ-ერთი მთავარი პრინციპის - სახელმწიფოების პრაგმატულ გათვლებზე დაფუძნებული პოლიტიკა კიდევ უფრო ცხადი გახდეს. ამის მაგალითად, ერაყის ომის შემდეგ კრიტიკოსების მხრიდან ჯორჯ ბუშის 2002 წლის გამოსვლის გახსენებაა, სადაც ყოფილმა პრეზიდენტმა სამი ქვეყანა - ერაყი, ირანი და ჩრდილოეთ კორეა დაასახელა მთავარ საფრთხეებად (Axis of Evil). (Bush, 2002)

კრიტიკა ძირითადად ეფუძნებოდა იმ მოსაზრებას, რომ თუკი მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამის არსებობა იყო ინტერვენციის გამომწვევი მიზეზი, მაშინ ჯორჯ ბუშმა სამიზნე ქვეყნად, რომელიმე სხვა დასახელებული ქვეყანა - მაგალითისთვის ჩრდილოეთ კორეა რატომ არ აირჩია, სადაც WMD-ს არსებობის კვალი ბევრად უფრო ხილული და ცხადი იყო.

ამ კრიტიკის პასუხი სწორად იმ პრაგმატულ გამოთვლაშია, რომელიც რეალიზმის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ სვეტს წარმოადგენს. საქმე მოგებისა და დანახარჯების შორის არსებულ სხვაობის პრინციპს ეყრდნობა. მაგალითისთვის ერაყისგან განსხვავებით, ჩრდილო კორეაზე თავდასხმის შემთხვევაში არსებობდა დიდი საფრთხე, რომ ამ ქმედებს სამხრეთ კორეისთვის დამანგრეველი შედეგი შეიძლება გამოეწვია. აგრეთვე, გასხვავებული იყო ქვეყნების ეკონომიკური მდგომარეობა და ტერორისტებთან არსებული კავშირები. აქედან გამომდინარე, პრაგმატული გათვლის გარეშე გაკეთებული პირდაპირი შედარებები რეალობას ზუსტად ვერ ასახავს და მსგავსი შედარებები ზედაპირული იქნება.

თეორიულ ნაწილზე საუბრისას გასათვალისწინებელია ის ახალი რეალობა, რომელიც გასული საუკუნის უკანასკნელ ათწლეულში დადგა. ცივი ომის დამთავრებით, საბჭოთა

კავშირთან ერთად სიცოცხლე შეწყვიტა ბიპოლარულმა საერთაშორისო სისტემამაც. ამერიკის შეერთებული შტატები ერთადერთი სუპერსახელმწიფო იყო, რომელიც ომის დასრულების შემდეგ უკონკურენტო მსოფლიო ჰეგემონი გახდა. ჩარლზ კრაუტჰამერმა ეს პროცესი „უნიპოლარული მომენტის“ სახელით შეაფასა. (Krauthamer, 1991)

რეალიზმის პერსპექტივიდან გამოდიოდა ისე, რომ ცალსახა და კოლოსალურად დიდი სიძლიერის ფონზე, ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის მიზნის მისაღწევად მულტილათერალური პოლიტიკის გატერება ისეთივე მნიშვნელოვანი აღარ იყო. პრაქტიკულ ნაწილში ამის კარგი გამოვლინებაა აშშ-ს თავდაცვის დეპარტამენტის მიერ შემუშავებული პროგრამა, რომელიც 1994-1999 წლებს მოიცავდა და არაოფიციალურად „ვოლფოვიცის დოქტრინის“ სახელით არის ცნობილი.

ანგარიშში ნათქვამია, რომ აშშ იყო მთავარი განსაზღვრელი მსოფლიო წესრიგის და საერთაშორისო თანამშრომლობის როლი ამ თვალთახედვით შემცირებულია. “ჩვენი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანი ნებისმიერი წყაროდან მომავალი საფრთხეების შეკავება და განეტირალებაა.”(USDP, 1992)

აქედან გამომდინარე, ალბათ გასაკვირი არ უნდა იყოს ბუშის ადმინისტრაციის მხრიდან მეტწილად ერთპიროვნულ გადაწყვეტილებაზე დაფუძნებული ერაყის 2003 წლის კამპანიის დაწყება. ბუშის „წინსწრების დოქტრინა“ ამ საკითხზე საკმაოდ ნათელ პასუხს იძლევა: „ ამერიკის შეერთებული შტატები შეუწყვეტლად იმოქმედებს საერთაშორისო თანამეგობრობის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. ამავდროულად, ჩვენ არ ვიყოყმანებთ, ვიმოქმედოთ მართლ, თუ ეს დასჭირდება ჩვენს თავდაცვას. ჩვენ ვიმოქმედებთ წინმსწრებად ტერორისტების წინააღმდეგ, რათა დავიცვათ ჩვენი ხალხი და ქვეყანა“. (Bush, 2002)

სახელმწიფოებისთვის ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე მოქმედებაა მთავარი განმსაზღვრელი ჰანს მორგენტაუსთვის, რომელიც რეალიზმის თეორიის სკოლის ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო წევრად ითვლება. მისი აზრით, ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური კურსის განმსაზღვრელი კრიტერიუმები რაციონალურობა და ობიექტურობაა. (Morgenthau, 1948)

ჟურნალ Foreign Affairs-ის ფურცლებზე ჰანს მორგენტაუს სტატია დაიბეჭდა, რომელიც ინტერვენციის საკითხს მოიცავდა. ავტორის მიიჩნევს, რომ ეროვნული მიზნებისა და ინტერესების არსებობის შემთხვევაში, სახელმწიფოს მხრიდან ინტერვენციის განხორციელება შესაძლებელია. მორგენტაუ აქვე აღნიშნავს, რომ კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი მსგავსი გადაწყვეტილების მიღებისას, სახელმწიფოს ხელთ არსებული ძალების პრაგმატული გაანგარიშება გახლავთ. (Morgenthau, 1967)

ეროვნული ინტერესების საკითხს ეხება კიდევ ერთი რეალისტი მკვლევარის, რობერტ გილპინის არაერთი ნაშრომი. იგი მიიჩნევს, რომ ეს ინტერესი შეიძლება სხვადასხვა საკითხებს მოიცავდეს, მაგალითისთვის - ეკონომიკას ან ტერიტორიას. გილპინი ეთანხმებოდა ჰანს მორგენტაუს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ სახელმწიფოს ყველაზე მაღალი მნიშვნელობის მიზანს მისი ეროვნული ინტერესების დაცვა უნდა წარმოადგენდეს. „ანარქიულ საერთაშორისო სისტემაში სადაც სახელმწიფოები ერთმანეთის კონკურენტები არიან, მმართველმა ელიტამ სახელმწიფოს დაცვა და გადარჩენა ყველაზე მნიშვნელოვან ადგილზე უნდა დააყენოს. (Gilpin, 1996)

არანაკლებ საინტერესოა მისი მოსაზრება საერთაშორისო ურთიერთობებში ძალის პრიმატის შესახებ. გილპინის აზრით, მისთვის ძალის კონცეფცია - სამხედრო, ეკონომიკურ და ფსიქოლოგიურ ნაწილებად იყოფოდა. „პოლიტიკურ ანარქიასა და ინტერესთა კონფლიქტის პირობებში, ძალის ჩვენებას ფუნდამენტური როლი აქვს საერთაშორისო ურთიერთობებსა და პოლიტიკურ ცხოვრებაში“ (Gilpin, 1996)

ეროვნულ ინტერესებსა და უსაფრთხოებაზე საუბრისას გვერდს ვერ ავუვალთ თავდასხმითი რეალისმის თეორიის ერთ-ერთი ფუძემდებლის ჯონ მერშაიმერის წიგნს „The Tragedy of Great Powers“. ნაშრომის ერთ-ერთ მთავარ აზრს წარმოადგენს ფაქტი, რომ ზესახელმწიფოები საკუთარი ზალაუფლებისა და გავლენების მუდმივი გაფართოებისკენ მიისწრაფვიან და მათ ეს სურვილი არსად გაუქრებათ - „სამწუხარო ფაქტია, რომ საერთაშორისო პოლიტიკა დაუნდობელ და სახიფათო საქმეს წარმოადგენს. დიდი ალბათობით, ეს ასეც დარჩება“. (Mearsheimer, 2001)

მერშაიმერი წერს, რომ სახელმწიფოები სტატუს ქვოს შენარჩუნებისკენ არ იღწვიან და პირიქით, საკუთარი გაღვენებისა და ძალაუფლების გაზრდისკენ არიან მომართულები. იგი თვლის, რომ ზესახელმწიფოებს არ გააჩნიათ ერთმანეთს შორის ნდობა, მუდმივად შიშის ქვეშ არიან და ყოველთვის აქვთ სხვაზე თავდასხმისა და იერიშის მიტანის სურვილი, ოღონდ ერთ მნიშვნელოვან გარემოებასაც აკონკრეტებს - „ ძალთა ბალანსის ცვლილების შედეგად გამოწვეული რისკები და საფრთხეები პოტენციურად თუ მაღალია, მაშინ ზესახელმწიფოები მოცდას ამჯობინებენ და უფრო ხელსაყრელ პირობებს ელოდებიან.“ (Mearsheimer, 2001)

იგი ასევე წერს, რომ სამუდამოდ ვერცერთი სახელმწიფო მოახერხებს ჰეგემონის სტატუსის დასაკუთრებას, ამიტომ ზესახელმწიფოებს შორის ბრძოლა სულ გაგრძელდება. ისინი ყველა მათ ხელში არსებულ შესაძლებლობას გამოიყენებენ, რომ გააძლიერონ საკუთარი მდგომარეობა. ამ ფაქტს მერშაიმერი შემდეგი გარემოებით ხსნის - „ დიდი სახელმწიფოები მუდამ მზად არიან თავდასხმის განსახორციელებლად.“ (Mearsheimer, 2001)

უსაფრთხოებაზე საუბრისას მერშაიმერი წერს, რომ სახელმწიფოები ერთმანეთისთვის საფრთხეებს წარმოადგენენ და არ არსებობს რაიმე ზესახელმწიფოებრივი ავტორიტეტი, რომელიც წესრიგს უზრუნველყოფს. აქედან გამომდინარე, ქვეყნებს მარტო უწევთ ბრძოლა საკუთარი უსაფრთხოების დაცვისთვის და გადარჩენისთვის - „ალიანსები დროებით ქორწინებას გავს. დღევანდელი პარტნიორი შესაძლებელია ხვალ მტერი გახდეს და პირიქით“. (Mersheimer, 2001)

ჯონ მერშაიმერი როგორც „თავდაცვითი რეალიზმის“, ასევე სხვა თეორიული სკოლების წარმომადგენლების მოსაზრებას არ იზიარებს და წერს - „დიდი სახელმწიფოები ძალის გამოყენების ინსტრუმენტს ვერ დაივიწყებენ და საერთაშორისო მშვიდობის დამყარებას არ შეეცდებიან. ისინი ვერ იქნებიან დარწმუნებულები, რომ მათი პოლიტიკა წარმატებული იქნება. იმ შემთხვევაში, თუკი ეს მცდელობები წარუმატებლად ჩაივლის, სანაცვლოდ მკვეთრად გაზრდილი საფასურის გადახდა მოუწევთ“. (Mersheimer, 2001)

ჯონ მერშაიმერის მოსაზრებების გარდა, საინტერესოა კიდევ ერთი ნეორეალისტი მკვლევარის, ოლონდ „თავდაცვითი რეალიზმის“ თეორიის ფუძემდებლის კენეტ ვოლცის მოსაზრების გაზიარება. მთავარი განმასხვავებელი ფაქტორი გახლავთ ის, რომ აღნიშნული პერსპექტივიდან სახელმწიფოები მერშაიმერისგან გაკრიტიკებულ სტატუს კვოს დაცვას ცდილობენ.

კენეტ ვოლცი წერს რომ სახელმწიფოების, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობების აქტორების ბუნებრივი მდგომარეობაა მუდმივად ომის პოზიციაში ყოფნა - „ზოგიერთმა სახელმწიფომ შესაძლებელია რომ ძალა ნებისმიერ მომენტში გამოიყენოს, ამიტომ ყველა სახელმწიფო უნდა იყოს მზად ანალოგიური ქმედების განსახორციელებლად“. (Waltz, 1979)

საინტერესოა ცნობილი ამერიკელი მკვლევარის მაქს ბუტის სტატია, რომელიც “The Weekly Standard”-ში 2001 წელს დაიბეჭდა და 9/11-ის ტერაქტის შემდეგ განსავითარებელ მოვლენებს ეხებოდა. უკანასკნელ პერიოდში ბუტმა საკუთარი მიდგომები მნიშვნელოვნად შეიცვალა, თუმცა საჭიროდ მივიჩნევ მისი იმდროინდელი მოსაზრებების განხილვას.

“ჩვენი მიზნები უფრო მეტად ექსპანსიური, ხოლო იმპლიმენტაცია უფრო მტკიცე სახის უნდა იყოს“- სწორად ამ ნაწილით იწყება მისი სტატია, სადაც 11 სექტემბრის ტერაქტის საპასუხო გეგმების მიმოხილული. ბუტი წუხდა, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები მხოლოდ ე.წ „Proxy War“-ის გამოყენებით მოქმედებდა (რის მაგალითადაც ავღანეთისთვის გადაცემული იარაღი მოაქვს) და კითხვას სვამდა, რომ თუკი პრობლემები უფრო ფართო სახის გახდებოდა (თალიბანის აღზევება მაგალითად, რაც მოხდა კიდევ), მაშინ პასუხისმგებლობა ვის უნდა აეღო და საკითხი როგორ უნდა გადაწყვეტილიყო?

მაქს ბუტი მიიჩნევდა, რომ სამხედრო ძალის გამოყენება ეროვნული უსაფრთხოების დაცვის კონტექსტში მნიშვნელოვანი და აუცილებელი იყო, რისთვისაც პრეზიდენტ კლინტონს აკრიტიკებდა: „ 1998 წელს კენიასა და ტანზანიაში ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩოებზე განხორციელებული თავდასხმების შემდეგ, ბილ კლინტონმა საზღვაო რაკეტების გამოყენება გადაწყვიტა. ჯარისკაცების გამოყენების ნაცვლად, კლინტონმა

სიმბოლური თავდასხმა განახორციელა ავღანეთში ოსამა ბინ ლადენის საწვრთნელ ბაზასა და სუდანში ფარმაცევტულ საწარმოზე.“(Boot, 2001)

სტატიაში ბუტი აკრძელებს კრიტიკული მოსაზრებების თავმოყრას ამერიკის შეერთებული შტატების პასიური ბოლიტიკის გამო და წერს, რომ სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ ოპერაცი ბალდადამდე, სადამ ჰუსეინი ხელისუფლებიდან ჩამოგდებამდე უნდა მისულიყო. ჯორჯ ბუში უფროსის მხრიდან აღნიშნულ გაგრძელებაზე უარის თქმას და შემდგომში სადამის მიერ ქურთებისა და შიიტი მოსახლეობის წინააღმდეგ დაწყებულ რეპრესიებს ბუტი აშშ-ს ისტორიის ერთ-ერთ სამარცხვინო ფაქტად მოიხსენიებს. სადამ ჰუსეინზე საუბრისას ის წერს - „სადამ ჰუსეინის 11 სექტემბრის ტერაქტში ჩართულობაზე არსებული დებატები მთავარ საკითხს მთლიანად აცდენილია. ვის ადარდებს იყო თუ არა ის კონკრეტულად ამ ბარბაროსული ქმედების მონაწილე? უკანასკნელი წლების განმავლობაში, ის იმდენ მსგავს ბარბაროსულ ქმედებაში მონაწილეობდა - მაგალითად ქურთების გაზით დახოცვა და ქუვეითელების გაუპატიურება, რომ ათასჯერ იმსახურებდა სიკვდილით დასჯას. სადამის დამხობა მხოლოდ სამართალის ზეიმი არ გახლავთ, ეს საკითხი ეროვნული თავდაცვის მნიშვნელობისაა“. (Boot, 2001)

სტატიის გაგრძელებაში წერია, რომ აშშ-ს ყურადღება ერაყზეც უნდა გადაეტანა და სადამ ჰუსეინის სწრაფად მოცილებისთვის ამერიკელი სამხედროების ერაყში შეჭრა იქნებოდა საჭირო. ბუტი წერს იმას, რასაც ნაშრომის ზედა ნაწილში ავღნიშნავდი - ერაყის მოკავშირე ქვეყნად გადაქცევის თაობაზე: „სადამის გადაგდების შემდეგ, ჩვენ შეგვეძლება საერთაშორისო მართველობის დაფუძნება ბალდადში, სადაც წამყვანი როლი აშშ-ს მიენიჭება. ეს იქნება შანსი, რომ დაფუძნდეს პირველი არაბული დემოკრატია.“ (boot, 2001)

მაქს ბუტი სტატიას ბინ ლადენის ლიკვიდაციისა და ერაყის ოკუპაციის სურვილით ამთავრებს. იგი მტრების განადგურების გარდა, მათი „ბუდეების“ განადგურებაზე წერდა. ბუტის მოტივები ეროვნული უსაფრთხოების დაცვით იყო პირველრიგში გამოწვეული.

ომის გამოწვევი ძირითადი მიზეზები

2003 წლის ერაყის ომი რამდენიმე ძირითად მიზეზს ეფუძნება, რომელიც ნაშრომის განმავლობაში უკვე გამოვყავით. აღნიშნულ თავში, იმ ორ ფუნდამენტურ გარემოებაზე გავამახვილებ ყურადღებას, რამაც აღნიშნული სამხედრო კამპანიის დაწყება განაპირობა.

პირველი საკითხი გახლავთ სადამ ჰუსეინისა და ტერორისტების კავშირი. 90-იანი წლების დასაწყისში ერაყი მიერთებული იყო გაეროს იმ რეზოლუციას, რომლის თანახმადაც ქვეყანა ტერორისტულ დაჯგუფებებს დახმარებაზე უარს ამბობდა. სადამ ჰუსეინისა და მისი ხელისუფლების ერთ-ერთი დამახასიათებელი შტრიხი ისიც გახლდათ, რომ სეკულარული მმართველობის პრინციპს ეფუძნებოდნენ. თუმცა, საჯაროდ დეკლარირებული განცხადებებისა და პრინციპების მიუხედავად, ერაყის ხელისუფლებისა და რადიკალური ისლამისტური დაჯგუფებების კავშირი მაინც დღის წესრიგში იდგა. მიმოხილვისთვის საწყის წერტილად სპარსეთის ყურის ომის დასრულების შემდეგ პერიოდს ავიღებ და 2003 წლის ომის წინა პერიოდამდე მივალ.

სპარსეთის ყურის ომის დასრულების შემდეგ, ამ კუთხით ერთ-ერთი პირველი და თვალსაჩინო შემთხვევა ჯორჯ ბუში უმცროსის ლიკვიდირების მცდელობას უკავშირდება.

1993 წლის აპრილში, ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილი პრეზიდენტი ქუვეითში სამ დღიანი ვიზიტით იმყოფებოდა, რა დროსაც მასზე თავდასხმის განხორციელება იგეგმებოდა. აშშ-ს სპეცსამსახურება დროულად მოახერხერს თავდასხმის პრევენცია. ამერიკელი გამომძიებლების ორ თვიანი სამ მიმართულებით იმუშავეს: 1) გამოძიების ფედერალური ბიუროს (FBI) აგენტები ქუვეითში გაემგზავრნენ და მთავარი ეჭვმიტანილები დაკითხეს. 2) FBI-ის ექსპერტების დასკვნით, მანქანაში დამონტაჟებული ბომბი უკავშირდებოდა წარსულში ერაყში მომხდარ სხვადასხვა აფეთქებებს. 3) დაზვერვის სამსახურის მონაცემებით, სადამ ჰუსეინისგან მომავალი მუქარა ჯორჯ ბუში უფროსის წინააღმდეგ სერიოზული ხასიათის იყო. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით პრაქტიკულად ეჭვგარეშე გახდა, რომ აშშ-ს ყოფილ პრეზიდენტზე თავდასხმის კვალი მხოლოდ ერთი მიმართულებით - ერაყის ხელისუფლებისკენ მიდიოდა.

ჯორჯ ბუში უფროსის წინააღმდეგ ჩაშლილ ტერაქტს საკმაოდ ხისტად გამოეხმაურა ამერიკის შეერთებული შტატების მაშინდელი პრეზიდენტი ბილ კლინტონი, რომელმაც ტერაქტის მოტივი სპარსეთის ყურის ომს და სადამ ჰუსეინის სამხედროების განდევნით ახსნა: „ეს გახლდათ საგულდაგულოდ დამუშავებული თავდასხმის გეგმა ერაყის მთავრობის მიერ, რომლის სამიზნესაც აშშ-ს ყოფილი პრეზიდენტი წარმოადგენდა. ამის მიზეზი ბუშის მიერ პრეზიდენტობისას მიღებული გადაწყვეტილებები გახლავთ. ერაყელების მიერ პრეზიდენტ ბუშზე თავდასხმა ნიშნავს ჩვენ ქვეყანასა და ყველა ამერიკელზე თავდასხმას.“ (Clinton, 1993)

აშშ-ს პირველი პასუხი ტერაქტზე ის გახლდათ, რომ 15-ზე მეტი ადამიანი დააკავა მომენტალურად, რომლებიც აღნიშნული თავდასხმის ორგანიზებაში იყვნენ ჩართული. ხოლო გამოძიების დასრულების შემდეგ, მათ გაცილებით უფრო აგრესიული პასუხი აირჩიეს - რაც ბაღდადში ერაყის სადაზვერვო სამსახურის შენობების დაბომბვებში გამოიხატა. ოფიციალური განმარტების მიხედვით, ცეცხლი იმ შენობებს გაუხსნეს, სადაც უშუალოდ განხორციელდა პრეზიდენტ ბუშის წინააღმდეგ ტერაქტის დაგეგმვა. ოფიციალურ განმარტებაში ისიც იყო აღნიშნული, რომ ამ შენობებში სხვა არაერთი ტერორისტული აქტი დაგეგმილა.

ტერორისტებთან თანამშრომლობის კუთხით, სადამ ჰუსეინის ბიოგრაფია კიდევ ერთ მძიმე ისტორიას - აბდულ რაჰმან იასნთან თანამშრომლობას იცნობს. ლიტერატურის მიმოხილვის ნაწილში როგორც უკვე ავღნიშნე, რიჩარდ ჩეინი ამ ფაქტს დიდ ყურადღებას უთმობდა საკუთარ ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში, როდესაც სადამისა და ტერორისტების კავშირს მიმოიხილავდა.

აბდულ რაჰმან იასნი 1993 წელს მსოფლიოს სავაჭრო ცენტრზე განხორციელებული თავდასხმაში მონაწილე პირი იყო. მისი ჩართულობა ამ ტერაქტში ძირითადად ასაფეთქებელი საშუალებების დამზადებასა და მიწოდების კუთხით გამოიხატა.

2001 წელს პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა საჯაროდ განაცხადა, რომ აბდულ იასნი მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე საშიშ ტერორისტი იყო. მასზე ჯილდოც დაწესდა, რომელიც იმ

დროისთვის ორ ათეულ მილიონ ამერიკულ დოლარს უტოლდებოდა. სწორად ასეთი ადამიანის მფარველობასა და ხელისშეწყობაში იყო ერაყის ხელისუფლება ბრალდებული.

აბდულ რაჰმან იასინის გარდა, სადამ ჰუსეინის ირგვლივ კიდევ ერთი საშიში ტერორისტის - მუჰამედ ზაიდანი ფიგურირებს, რომელიც მეორენაირად აბუ აბასის სახელით არის ცნობილი. მუჰამედ ზაიდანი „პალესტინის განმანთავისუფლებელი ფრონტის“ (PLF) დამფუძნებელი და ლიდერი იყო. იგი ცნობილი იყო ისრაელის წინააღმდეგ გონხორციელებული არაერთი თავდასხმის ორგანიზებით.

1985 წელს აბუ აბასმა იტალიური საკრუიზო გემი „აკილე ლაურო“ გაიტაცა და ამერიკის შერეიებული შტატების მოქალაქე მოკლა, რომელიც შემდგომ გამტაცებლებმა წყალში გადააგდეს. სხვადასხვა ქვეყნის გავლით, მუჰამედ ზაიდანი საბოლოო ჯამში ერაყში მოხვდა, სადაც სადამ ჰუსეინმა მას დაცული პირობები შეუქმნა. ერაყის ხელისუფლება უარს ამბობდა ზაიდანის იტალიისთვის გადაცემაზე, სადაც მას 5-ჯერ ჰქონდა სამუდამო პატიმრობა დაუსწრებლად მისჯილი. ტერორიზმის, მეკობრეობისა და სხვა დანაშაულებების მიზეზით, ზაიდანზე ძებნა აშშ-იც იყო გამოცხადებული. საბოლოო ჯამში, იგი 2003 წლამდე ერაყში თავისუფლად ცხოვრობდა, ხოლო ომის დაწყების შემდეგ აშშ-ს სპეცდამსახურებმა დააკვეს, ერაყიდან სირიაში გადასვლის დროს.

საბრი ხალილ ალ-ბანა, სადამ ჰუსეინთან დაკავშირებული კიდევ ერთი სისხლიანი პიროვნება, რომელიც საზოგადოებისთვის აბუ ნიდალის სახელით არის ცნობილი. იგი იყო პალესტინური სამხედრო-ნაციონალისტური გაერთიანება „ აბუ ნიდალის ორგანიზაციის“ (ANO) დამფუძნებელი და ლიდერი. ამ ორგანიზაციას არაერთი თავდასხმა უკავშირდება, რომლის შედეგადაც 1500-ზე მეტი ადამიანი გარდაიცვალა და დაშავდა. აქედან ყველაზე გახმაურებულ საქმეებად გაერთიანებულ სამეფოში ისრაელის ელჩზე შლომო არგოვზე განხორციელებული თავდასხმა და 1985 წელს ვენისა და რომის აეროპორტში, პარალელურ რეჟიმში მომხდარი ტერაქტებია, რომლის შედეგადაც ჯამში 20 ადამიანი გარდაიცვალა. იგი 2002 წელს გარდაიცვალა და სიკვდილამდე ბოლო პერიოდში თავს ერაყს აფარებდა.

აღნიშნული შემთხვევების გარდა, სადამისა და ტერორისტებზე კავშირზე საუბრისას ძირითადად ნაშრომში უკვე დასახელებულ შემთხვევას, პალესტინელი თვითმკვლელების ნათესავებისთვის გაწეული ფინანსური დახმარებაა. გაზეთ New York Times-ის ცნობით, სადამ ჰუსეინის ხელისუფლება თითო კამიკაძეზე \$10 ათასიდან -\$25 ათასამდე დახმარებას გასცემდა.

აგრეთვე, საინტერესოა ისრაელის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ 2002 წელს გამოქვეყნებული ინფორმაცია, რომლის თანახმადაც ერაყელები მხარს უჭერდნენ და ახალისებდნენ პალესტინაში ტერორიზმს. მცირე ნაწყვეტი ანგარიშიდან: „ დოკუმენტების საფუძველზე დადგინდა, რომ იორდანიაში განთავსებული პალესტინის საელჩო აქტიურ როლს წარმოადგენს სადამ ჰუსეინისგან მომავალი ფინანსების განაწილებაში ტერორისტებისა და კამიკაძეების იორდანიაში მცხოვრები ოჯახის წევრებისთვის.“ (IMFA, 2002)

პალესტინელი ტერორისტების მხარდაჭერის ნაწილში მეტი სიცხადის დასანახად, თავად სადამ ჰუსეინის მიერ გაკეთებული განცხადებას შეგვიძლია გადავავლოთ თვალი: „ ჩვენ უზომოდ მოხარული ვართ პალესტინელი ხალხის გმირული და სუიციდური ხასიათის გამო. ალაჰის სახელით, რასაც პალესტინელი ხალხი ჩადის, ჩემი მოლოდინების მიღმა...“ (Hussein, 2002)

ყურადღების ფოკუსირება ყველაზე მეტად აბუ მუსაბ ალ-ზარქავის ნაწილზე მოხდა, რომელიც სრული თავისუფლებით გადაადგილდებოდა და ახორციელებდა თავის საქმიანობას ერაყის ტერიტორიაზე. მისი გეოგრაფიული არეალი შემოფარგლული არ ყოფილა, იგი შემჩნეულია როგორც ბაღდათში, ასევე ქვეყნის სხვადასხვა ნაწილებში.

ალ-ზარქავი იმდენად „მსხვილი“ ფიგურა გახლდათ, რომ სადამისთვის იგი ყველაზე „მძიმე“ ბრალდებათ შეგვიძლია მივიჩნიოთ, ტერორისტებთან კავშირის თვალთახედვით. 9/11-ის ტერაქტის შემდეგ, იგი პირდაპირ იყო დაკავშირებული ამერიკის შეერთებული შტატების ნომერ პირველ სამიზნეებთან - „თალიბანთან“ და ტერორისტულ დაჯგუფება

„ალ-ქაიდასთან“. 2005 წლის მდგომარეობით, ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობა ზარქავის სანაცვლოდ დიდ საზღაურს - \$25 მილიონს იხდიდა.

ნაშრომის მეორე ცვლადს სადამ ჰუსეინის ხელში მასობრივი განადგურების იარაღის არსებობა შეადგენს. ამ საკითხის ირგვლივ სხვადასხვა ქვეყნების სადაზვერვო სამსახურების მიერ გაკეთებული ანგარიშები არსებობს, რომელსაც ქვემოთ მიმოვიხილავ.

აშშ-ს ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტომ (CIA) 2002 წლის ოქტომბერში სპეციალური ანგარიში გამოაქვეყნა, რომელიც ერაყის მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამებს (WMD) აღწერდა. ანგარიშის შესავალ ნაწილში წერია, რომ გაეროს რეზოლუციისა და შეზღუდვების მიუხედავად, ერაყის ხელისუფლება მაინც განაგრძობდა მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამებს.

აქვე აღნიშნული იყო, რომ ოფიციალურ ბაღდადს ქიმიურ და ბიოლოგიურ იარაღთან ერთად, ისეთი სამხედრო ტიპის რაკეტები გააჩნდა, რომელთა ფლობაც გაეროს მიერ აკრძალული იყო. შესავალი ტექსტის მთავარ ნაწილს ის მოსაზრება წარმოადგენდა, რომლის მიხედვითაც ერაყს ათწლეულის განმავლობაში ბირთვული იარაღის შექმნა შეეძლო, თუკი წესებს არ დაემორჩილებოდა. (CIA, 2002)

ანალოგიური შინაარსის მქონე ტექსტს ვნახავთ 2002 წელს ბრიტანული გაერთიანებული სადაზვერვო კომიტეტის (JIC) მიერ მომზადებულ სპეციალურ ანგარიშში, რომელიც ერაყის მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამას ეხება. ამ ანგარიშის საწყის ნაწილში შემდეგი ინფრომაციაა მოცემული: „სანქციების, წარსულში მიყენებული ზიანის, გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ მკაცრად დაგმობისა და უარყოფის მიუხედავად, სადამ ჰუსეინი ეწევა აგრძელებს WMD-ს პროგრამების განვითარებას.“ (JIC, 2002)

CIA-ს მიერ მოზადებულ დოკუმენტაციაში ასევე წერია, რომ 1998 წელს გაეროს ინსპექტორების ქვეყნიდან გაძევების შემდეგ, სადამ ჰუსეინმა ქიმიური იარაღის პროგრამა შეინარჩუნა, გააძლიერა სარაკეტო პროგრამა და უფრო მსხვილი ინვესტიციები ჩადო ბიოლოგიური იარაღის წარმოებაში. „მრავალი ანალიტიკოსის შეფასებით, ერაყს ბირთვული იარაღის პროგრამა განახლებული აქვს.“ (CIA, 2002)

ანგარიშში ასევე ნათქვამია, რომ ოფიციალური ბალდადი სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ WMD-ს ირგვლივ არსებულ მდგომარეობას და რეალურ სურათს განზრახ ამახინჯებდა და მალავდა.

არანაკლებ საინტერესოა მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ერაყი თანამშრომლობაზე მუდმივად აცხადებდა უარს და წესების დარღვევით მოქმედებდა: „ერაყს არასდროს წარმოუდგენია დამაჯერებელი მკტიცებულება იარაღის, მარაგებისა და სამეწარმეო ინფრასტრუქტურის სრულად განადგურებაზე.“ (CIA,2002)

1998-2002 წლების პერიოდში მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამის მიმოხილვისას, ბრიტანეთის სპეცსამსახურები რამდენიმე ფაქტორზე ამახვილებენ ყურადღებას, მათ შორისაა სადამ ჰუსეინის მხრიდან რეგიონალური ძალთა ბალანსის მისთვის სასარგებლოდ შეცვლა. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, ჰუსეინისთვის მასობრივი განადგურების იარაღის შექმნა მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენდა.

იქიდან გამომდინარე, რომ ინფორმაცია უფრო მეტად ცხადი აღსაქმელი იყოს, სადამის მიერ წარმოებული იარაღების პროგრამების ზოგად მიმოხილვას აქ დავასრულებ და სანაცვლოდ ქიმიური, ბიოლოგიური და ბირთვული იარაღების პროგრამის შესახებ არსებულ ინფორმაციას ერთმანეთისგან გამოყოფილი და უფრო მარტივად აღსაქმელი სახით მოგაწვდით.

ბირთვული იარაღის პროგრამა: ცნობილია, რომ სპარსეთის ყურის ომამდე ერაყს ბირთვული იარაღის განვითარების პროგრამა დაწყებული ქონდა. ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს რეპორტში ნათქვამია, რომ „ბალდადი ურანის გამდიდრების სხვადასხვა საშუალებას ცდილობდა, საიდანაც ყველაზე წარმატებული ელექტრომაგნიტური იზოტოპების (EMIS) დაცალკეება და გაზის ცენტრიფუგის პროგრამა იყო.“ (CIA, 2002).

ცნობები იმის შესახებ, რომ ერაყს ხელახლა ქონდა დაწყებული ბირთვული იარაღის პროგრამაზე სულ უფრო და უფრო ხშირი ხდებოდა.

ბირთვულ იარაღთან დაკავშირებით, აშშ-ს ცენტრალურ სადაზვერვო სააგენტოში მიაჩნდათ, რომ სანქციებისა და დანააკრგების მიუხედავად, სადამ ჰუსეინს კვლავ სურდა ბირთვული პროგრამის განვითარება. „ერაყის გაფართოებული საგარეო ვაჭრობა იძლევა გაზრდილ შესაძლებლობას ბირთვულ ტექნოლოგიაზე, მასალებსა და პოტენციურ უცხოურ ბირთვულ ექსპერტიზის ხელმისაწვდომობაზე.“ (CIA,2002)

სადაზვერვო მონაცემების მიხედვით, ბირთვული იარაღის შექმნის სურვილზე ის ფაქტიც მეტყველებდა, რომ ერაყი აქტიურად ცდილობდა მაღალი სიმძლავრის მქონე ალუმინის მილების მოპოვებას, რაც ბირთვული პროგრამის გამდიდრების სურვილით იყო გამწვეული. „მილების ზომებიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ერაყი ცდილობს ათობით ათასი ცენტრიფუგას გამოიმუშვებას, საკმარისად მაღლა განვითარებული ურანის მილების შესაძლებლობას, რომელიც თავის მხრივ წელიწადში რამდენიმე იარაღის მისაღებად საკმარისი იქნება“ (CIA, 2002)

სავარაუდო დრო, თუ რა პერიოდში მოახერხებდა სადამ ჰუსეინი ბირთვული იარაღის სრულყოფას, ზუსტად განსაზღვრული არ იყო. CIA-ს ანგარიშის მიხედვით, ეს საკითხი დამოკიდებული იყო, თუ როდის მიიღებდა ერაყის ხელისუფლება საკმარის რაოდენობის ნივთირებებს.

არსებული დინამიკით, ბაღდადს ბირთვული იარაღის ათწლეულის მეორე ნახევრამდე ვერ უნდა მოეხერხებინა, თუმცა იყო გამონაკლისი შემთხვევა, რაც პროცესს მნიშვნელოვნად დააჩქარებდა: „ბაღდადს ბირთვული იარაღის შექმნა ერთი წლის თავზე შეეძლება, თუკი მოახერხებდა საზღვარგარეთ იარაღისთვის საჭირო მასალის შექმნას“. (CIA, 2002).

ანალოგიურ შეფასებას იძლევა ბრიტანეთის სადაზვერვო სამსახური. მათი აღწერა ემთხვევა ამერიკელებისას და ნათქვამია, რომ მიუხედავად მატერიალური დანაკლისებისა, ერაყის ხელისუფლებას ბირთვულ იარაღზე მუშაობა დაწყებული აქვს. იმ შემთხვევაში, თუკი სადამ ჰუსეინი საზღვარგარეთული წყაროების გამოყენებით საჭირო შევესებას მიიღებდა, მაშინ ბირთვული იარაღის საწარმოებლად საჭირო დრო 1-2 წლამდე შემცირდებოდა. (JIC, 2002)

ქიმიური იარაღის პროგრამა: სადამ ჰუსეინისთვის ქიმიური იარაღი უცხო ნამდვილად არ იყო და მისი გამოყენების შედეგად, 1980-იან წლებში დაახლოებით 20 ათასი ადამიანი გარდაიცვალა ან სიცოცხლისთვის სახიფათო დაზიანება მიიღო. 1991 წლის სპასრსეთის ყურის ომამდე, ერაყს ქიმიური აგენტების დიდი მარაგი გააჩნდა.

„ბაღდადი ზრდის საკუთარ ინფრასტრუქტურას, რაც ქიმიური იარაღის წარმოების შესაძლებლობებს აფართოვებს. ამ ყველაფერს კი სამოქალაქო ინდუსტრიების საფარქვეშ მალავს“ - სწორად ასე შეფასებული CIA-ს ანგარიშში ქიმიური იარაღის პროგრამის მიმდინარეობა.

80-იანი წლების მიწურულს არსებულ რესურსთან შედარებით, ქიმიური იარაღის მოცულობა შემცირებული იყო, თუმცა უკანსკნელ პერიოდში ერაყი წარმოებაზე უარს არ ამბობს. „ერაყს სავარაუდოთ საიდუმლო სახით აქვს პრეკურსორები, წარმოებისთვის საჭირო აღჭურვილობა, დოკუმენტაცია და სხვა აუცილებელი მასალა, რაც ქიმიური იარაღის პროგრამის გასაგრძელებლად საჭირო“(CIA, 2002)

ქიმიური იარაღის წარმოებაზე მიუთითებდა ის ფაქტიც, რომ სადამ ჰუსეინმა ხელახლა ააშენა და გადააიარაღა ამ ტიპის რამდენიმე საწარმო. „აშენდა ახალი ქიმიური ობიექტები, რომლებიც სრული დატვირთვის ეწევიან წარმოებას ან მზად არიან ასამუშავებლად. მათ შორის არის ტარმიაჰში განთავსებული ქიმიური კვლევის ცენტრი“.(JIC, 2002)

ამავე ანგარიშში წერია, რომ წარსულში ქიმიური იარაღის პროგრამაში მოღვაწე ექსპერტები კვლავ ქვეყანაში რჩებოდნენ, ასევე აღმოჩენილი იყო არაერთი ტექნიკური ინსტრუქციების შემცველი დოკუმენტაცია, რომლის თაობაზეც ერაყის ხელისუფლება ცრუ ინფორმაციას ავრცელებდა და ამბობდა, რომ თითქოს სრულად იყო განადგურებული.

ბიოლოგიური იარაღის პროგრამა: ბიოლოგიური იარაღის პროგრამა კიდევ ერთი და მორიგი განშტოება იყო, სადაც ერაყის ხელისუფლება დეკლარირებულად ერთს ამბობდა, ხოლო სინამდვილეში მეორეს და საწინააღმდეგოს აკეთებდა. ნათელ დამადასტურებელ მაგალითს წარმოადგენს 1995 წლის „აღიარებითი ჩვენება“, რომლის მიხედვითაც ერაყის ხელისუფლებამ დაადასტურა ბიოლოგიური აგენტის ფართო მასშტაბით წარმოება. ამ

პერიოდამდე, სადამ ჰუსეინის რეჟიმის წარმომადგენლები მუდმივად იმეორებდნენ, რომ ბიოლოგიური იარაღის პროგრამა მცირე მასშტაბისა და თავდაცვითი ხასიათის იყო.

„ერაყის ხელისუფლებამ დაადასტურა, რომ სპარსეთის ყურის ომამდე აწარმოებდა ათასობით ლიტრ ანტრაქს ბიოლოგიური იარაღისთვის, ბოტულინუმს ტოქსინს (რომელიც კუნთის რეცეპტორების პარალიზებას იწვევს და შესაძლოა ფატალური შედეგის მომტანი აღმოჩნდეს 24- 36 საათის ფარგლებში), აფლატოქსინს (ძლიერმოქმედი კანცეროგენი, რომელიც ღვიძლს ურტყამს გადაყლაპვიდან რამდენიმე წელიწადში სიკვდილს იწვევს), ბიოლოგიური იარაღის ჭურვებს, საჰაერო ბომბებსა და საჰაერო ხსნარებს. ბაღდადს არ მოუწოდებია დამაჯერებელი მტკიცებულებები, ბიოლოგიური იარაღის აგენტისა და შეიარაღების ცალმხრივი განადგურების შესახებ“. (CIA, 2002)

დოკუმენტში ასევე ჩამოყალიბებულია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ერაყის ხელისუფლებას ბიოლოგიური იარაღისთვის საჭირო პროდუქციის საწარმოები მასობრივად განათავსა ქვეყნის ტერიტორიაზე და გავიდა უფრო დიდ მასშტაბებზე, ვიდრე ეს სპარსეთის ყურის ომის წინა პერიოდში იყო. კიდევ ერთ დამახასიათებელ თვისებას წარმოადგენდა ის ფაქტიც, რომ მსგავსი საწარმოები სამოქალაქო მიზნებისთვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურის საბურველის ქვეშ იყო შეფარული.

CIA-ს რეპორტში ასევე ნახსენებია, რომ „არსებობდა მყარი მიზეზები შეშფოთების გამოსახატავად“ ბიოლოგიური იარაღის გამოსაშვებად განსაზღვრული მოძრავი საწარმოებისა და ლაბორატორიების თაობაზე. აღნიშნულ საკითხს ანგარიშში ცალკე აქვს ყურადღება დათმობილი.

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ ქიმიური და ბიოლოგიური იარაღის შემთხვევაში, სადამ ჰუსეინს ერთის მხრივ 1991 წლის სპარსეთის ყურის ომამდე არსებული და არ განადგურებული მარაგი გააჩნდა და ამავდროულად აქტიურად ეწეოდა პროგრამებისთვის საჭირო „ინგრედიენტების“ ხელახლა წარმოებას.

ბირთვული, ქიმიური და ბიოლოგიური იარაღის პროგრამების გარდა, დღის წესრიგში ბალისტიკური რაკეტების საკითხიც იდგა. „2002 წლის დასაწყისში JIC-იმ დაასკვნა, რომ

ერაყს დაწყებული ქონდა ისეთი რაკეტების პროგრამა, რომელიც 1,000 კმ-ს დაფარავდა. JIC მიიჩნევდა, რომ იმ შემთხვევაში თუკი სანქციები ეფექტურ შედეგს გამოიღებდა, ერაყელები მსგავსი ტიპის რაკეტების შექმნას 2007 წლამდე ვერ შეძლებდნენ“. (JIC, 2002)

გაეროს უშიშროების საბჭოს რეზოლუციის თანახმად, ერაყს არ უნდა ჰქონოდა ისეთი ბალისტიკური რაკეტები, რომლის დაფარვის ზონაც 150 კილომეტრზე მეტს მოიცავდა. ამავდროულად ერაყი ვალდებული იყო, რომ ასეთი იარაღის არსებობის შემთხვევაში, უპირობოდ მომხდარი მათი განადგურება. (UN, 1991)

მიუხედავად ამისა, CIA-ს ანგარიშიდან ნათელი ხდება, რომ სხვა შემთხვევების მსგავსად, ერაყი აღნიშნულ ვალდებულებების შესრულებაზე უარს ამბობდა. „ერაყს არასდროს აღურიცხავს სრულად საკუთარი რაკეტების პროგრამა.“ (CIA, 2002)

ამ რეპორტიდან ასევე ირკვევა, რომ აღრიცხვისგან თავის არიდების გარდა, პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენდა რაკეტების წარმოებისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის ხელახლა აწყობა და გაფართოვება. „ერაყელების შუამავლებებს სურდათ ტექნოლოგიების, ხელსაწყოები და ნედლი მასალები, სამხედრო ემბარგოს დარღვევის მიუხედავად“. (CIA, 2002)

სადაზვერვო სამსახურების ანგარიშებზე დაყრდნობით შეგვიძლია შევაჯამოთ, რომ სადამ ჰუსეინი ერთის მხრივ უკვე არღვევდა გაეროს რეზოლუციას, ვინაიდან 150 კმ-ზე დიდი დისტანციის რაკეტები გააჩნდა, მეორეს მხრივ კი აქტიურად ახორციელებდა პროგრამის განვითარებას, რისი მიზანიც უფრო ძლიერ და შორს მიმავალი ბალისტიკური რაკეტების შექმნა იყო. სპარსეთის ყურის ომისა და ოპერაცია „Desert Fox“-ის შემდეგ განადგურებული საწარმოების დიდი ნაწილი სადამს აღდგენილი ჰქონდა, ამავდროულად აქტიურად ცდილობდა საზღვარგარეთიდან არალეგალური ვაჭრობის გაფართოვებას.

ამერიკის შეერთებული შტატებისა და გაერთიანებული სამეფოს სადაზვერვო სამსახურების მიერ შემუშავებული ანგარიშების გარდა, ყურადღებას გაეროს მონიტორინგის,

ვერიფიკაციისა და ინსპექციის (UNMOVIC) ხელმძღვანელის, ჰანს ბლიქის ინფორმაციაზე გავამახვილებ.

2003 წლის 27 იანვრით დათარიღებულ გამოსვლაში, ჰანს ბლიქმა გაეროს უშიშროების საბჭოს ერაყში განხორციელებული მონიტორინგის შედეგები წარუდგინა. მისი შესავალი ტექსტი ერაყში არსებულ სამუშაო გარემოს შეფასებას ეხება, სადაც იგი რაიმე ხელშეშლას ან პრობლემას არ აფიქსირებს. მისი თქმით, ინსპექციები სხვადასხვა ადგილებსა და დღეებში (მათ შორის პარასკევს - მუსლიმთათვის დასვენების დღეს) შეფერხებების გარეშე განხორციელდა.

სამუშაო პროცესში ხელშეშლის ნაკლებობის მიუხედავად, ჰანს ბლიქმა კონკრეტული პრობლემა მაინც დაასახელა. საკითხი ერაყული მხრისგან საფრენ ზონაში უსაფრთხოების გარანტიების აღებას უკავშირდებოდა. საუბარი U-2-ის ტიპის თვითმფრინავით, გაეროს ჯგუფის მიერ საჰაერო დაკვირვებისა და გადაღების საკითხს ეხებოდა. „ჩვენ ავლნიშნეთ, რომ ერაყი წაყენებულ მოთხოვნას არ ითვალისწინებდა. იმედი მაქვს, რომ ეს მიდგომა მომავალში შეიცვლება“. (Blix, 2003)

2002 წელს გაეროს მიერ მიღებული რეზოლუცია-1441- ის თანახმად, ერაყის ხელისუფლებას ანგარიშის წარმოდგენის ვალდებულება ეკისრებოდა. პრობლემურმა საკითხებმა თავი ამ ნაწილშიც იჩინა. ერაყულმა მხარემ გაეროს 12,000 გვერდიანი ანგარიში დროულად ჩააბარა, სადაც ბლიქის მოსაზრებით არაერთი მიმართულებით აღინიშნებოდა. თუმცა, მიუხედავად ამისა, ბუნდოვანება მთლიანად არ ყოფილა გაფანტული. „12 ათას გვერდიანი დეკლარაცია ძირითადად ადრინდელი დოკუმენტების გამეორებას წარმოადგენდა და არ ჩანდა ახალი მტკიცებულებები, რომელიც კითხვებზე პასუხს სრლად ან ნაწილობრივ გასცემდა“. (Blix, 2003)

საკუთარ ანგარიშში ბლიქი ქიმიური იარაღის, ბიოლოგიური იარაღისა და რაკეტების ირგვლივ არსებულ საკითხებს მიმოიხილავს. ქიმიურ იარაღზე საუბრისას იგი აღნიშნავს, რომ ერაყის მხრიდან გაცხადებული ინფორმაციები ეჭვებს იწვევდა და რეალობას არ შეესაბამებოდა: „ერაყის მხარემ განაცხადა, რომ VX ნერვული აგენტი მცირე მასშტაბით,

მხოლოდ რამდენიმე აქვთ ნაწარმოები, რომელიც ცუდი ხარისხის იყო. ასევე ითქვა, რომ სპარსეთის ყურის ომის შემდეგ შემორჩენილი ნერვული აგენტის მცირე რაოდენობა 1991 წელს ცალმხრივად იყო განადგურებული. თუმცა, UNMOVIC-თვის ეს მტკიცება წინააღმდეგობრივია. მეტიც, წარმოდგენილი დოკუმენტაციიდანაც ირკვევა, რომ ნერვული აგენტის „სისუფთავე“ (purity) იყო გაცხადებულ მონაცემზე უფრო მაღალი. აგრეთვე, ჩვენ გვაქვს კითხვები VX-ის წინამორბედ ქიმიურ ნივთიერებასთან დაკავშირებით, რომელზეც პასუხი უნდა იყოს გაცემული.“ (Blix, 2003)

ჰანს ბლიქსი ბალდადიდან 170 კილომეტრში აღმოჩენილ ბუნკერზეც საუბრობს, სადაც ქიმიური რაკეტების ჭურვები ინახებოდა. მისი თქმით, ეს იყო ახალი ბუნკერი და შესაბამისად ჭურვებიც იმ პერიოდში იყო განთავსებული, როდესაც ერაყს ამის საშუალება არ უნდა ქონოდა.

ერაყის მიერ გადმოცემული ანგარიშიდან ასევე დადგინდა, რომ 1983 -1987 წლებში ერაყის საჰაერო ძალებმა 13,000 ქიმიური ბომბი ჩამოყარეს. ეს მაშინ, როდესაც ერაყის ხელისუფლების მტკიცებით 19,500 ქიმიური ბომბი ჰქონდათ ამ პერიოდში შექმნილი. აღნიშნულ საკითხზე ბლიქსის მოსაზრება შემდეგია: „ სხვაობა 6,500 ბომბს შეადგენს. ამ ბომბებში ქიმიური აგენტის შემადგენლობა 1,000 ტონა იქნება. ამ სხვაობის საწინააღმდეგო მტკიცებულებების არარსებობის გამო უნდა ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნული რაოდენობის ქიმიური ნივთიერება აღურიცხავია“. (blix, 2003)

ჰანს ბლიქსმა საკუთარ გამოსვლაში ბიოლოგიურ იარღთან დაკავშირებულ პრობლემებზეც ისაუბრა. „ერაყის ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ 8,500 ლიტრი ბიოლოგიური ნივთიერება აწარმოა, რომელიც 1991 წელს მათ მიერ ცალმხრივად განადგურდა. ერაყმა მცირე მტკიცებულებები წარმოადგინა ამ ნივთიერებების წარმოებაზე და საერთოდ ვერ დაადასტურა მისი განადგურების ფაქტი.“ (Blix, 2003)

მან ასევე განაცხადა, რომ ერაყული მხარე იმაზე მეტ ანტრაქს აწარმოებდა, ვიდრე ეს მათ მიერ გაკეთებულ დეკლარაციებში იყო. ბლიქსი ერაყის ხელისუფლებას მოუწოდებდა, რომ აღნიშნული ნივთიერება UNMOVIC-ის ზედამხედველობის ქვეშ განადგურებულიყო ან

საპასუხოდ ისეტი მტკიცებულებები წარმოედგინა, რომელიც ნივთიერების განადგურებას დაადასტურებდა.

ჰანს ბლიქსი ერაყში მუშაობის პერიოდში რაკეტების ირგვლივ არსებულ საკითხებსაც შეეხო. მისი თქმით, SCUD-ის ტიპის რაკეტების საკითხი კვლავ პრობლემატურად რჩებოდა. ერაყის ხელისუფლება ამტკიცებდა, რომ ეს რაკეტები 80-იან წლებში სრულად გახარჯა. “ამ დრომდე არ იყო წარმოდგენილი ტექნიკური ინფორმაცია, რაკეტების გახარჯვის თაობაზე“ (Blix, 2003)

რაკეტებზე საუბრისას ბლიქსი ყურადღებას ამახვილებდა იმ ფაქტზეც, რომ ერაყის ხელისუფლებამ თითქმის სრულად განაახლა პროდუქციის წარმოებისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურა. არსებობდა ეჭვი, რომ აღნიშნული რესურსების პირობებში შესაძლებელი იყო ისეთი რაკეტის შექმნა, რომელიც ბევრად უფრო დიდ მანძილს დაფარავდა, ვიდრე ეს 150 კილომეტრია.

გაეროს მანდატით მომუშავე ჰანს ბლიქსის, ანუ ნეიტრალური ზედამხედველის ანგარიშიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ერაყთან მიმართებით გარკვეული პროგრესი სახეზე იყო, თუმცა მნიშვნელოვანი კითხვის ნიშნები კვლავ რჩებოდა. პრაქტიკულად, არ არსებობდა არეალი, სადაც UNMOVIC-ის წარმომადგენლობას ეჭვები არ გაუჩნდა. გაეროს უშიშროების საბჭოს წინაშე წარმოთქმული სიტყვამ ერაყის ირგვლივ სტაბილურობისა და სიცხადის განცხდა ვერ გააჩინა. მეტიც, ძირეულ საკითხებში პრობლემები კვლავ რჩებოდა.

მოყვანილი საკითხების გარდა, საინტერესო და მნიშვნელოვანია ფულადი სახსრების წყაროების მოკლე მიმოხილვა, რომლის წყალობითაც სადამი აღნიშნულ პროგრამებს აფინანსებდა.

ემბარგოსა და სანქციების ქვეშ მყოფი სადამ ჰუსეინის ხელისუფლებისთვის, ლეგალურ შემოსავლის წყაროს გაეროს პროგრამა „Oil For Food“ წარმოადგენდა. ამ პროგრამის წარმოება ჰუმანიტარული მიზნებით გადაწყდა. რაც შეეხება არალეგალურ საქმიანობას, ამ

შემთხვევაშიც ფოკუსირება ნავთობზე ხდებოდა. CIA-ის მონაცემების მიხედვით, 2002 წლის მდგომარეობით, ერაყის ხელისუფლებამ \$3 მილიარდის არალეგალური შემოსავალი მიიღო.

ამ საკითხზე უფრო დეტალური განმარტება JIC-ის ანგარიშში გვხვდება, სადაც ინფორმაცია უფრო ჩამოილადა, ომის წინა წლების მიხედვით არის მოცემული.

არალეგალური გზით მიღებული შემოსავლები

წლები	მიღებული თანხა მილიარდებში (\$)
1999	0.8-1
2000	1.5- 2
2001	3
2002	3 (დაახლოებით)

ნავარაუდებია რომ ამ თანხებს სადამ ჰუსეინი საკუთარ სამხედრო შენაერთებს და მასობრივი განადუგრების პროგრამაზე ხარჯავდა, თუმცა უფრო კონკრეტული და ზუსტი ციფრები ხარჯების ნაწილში დაზვერვისთვის ცნობილი არ არის. (JIC, 2002)

ამ თავში აღწერილი ორი დამოუკიდებელი ცვლადის გარდა, მიმაჩნია რომ 2003 წლის ერაყის ომის დაწყებაში დამატებითი ზეგავლენა იქონია სადამ ჰუსეინის პერსონამ და მასთან ჯორჯ ბუშის ადმინისტრაციის წევრების დამოკიდებულებამ.

ნაშრომში მოყვანილი ფაქტების საფუძველზე მარტივად შეიძლება იმის დასკვნა, რომ სადამ ჰუსეინს სათანამშრომლოდ თითქმის ყველა სახის რესურსი ჰქონდა ამოწურული და მისი „გამოსწორების“ რაიმე რეალური გარემოებები აღარ არსებობდა.

ამ უიმედო მდგომარეობას ემატებოდა ბუშის ადმინისტრაციის წევრების წარსულის გამოცდილება, განსაკუთრებით სადამ ჰუსეინთან ურთიერთობაში. მაგალითისთვის, დონალდ რამსფელდისა და რიჩარდ ჩეინის დასახელება შეგვიძლია, ვინაიდან ჯორჯ ბუში უმცროსის ხელისუფლებამდეც მონაწილეობდნენ ამერიკის შეერთებული შტატების

საგარეო პოლიტიკურ პროცესებში. დონალდ რამსფელდი ჯერ კიდევ რონალდ რეიგანის პრეზიდენტობის დროს იყო სადამ ჰუსეინთან პირადად შეხვედრილი, ხოლო რიჩარდ ჩეინი ჯორჯ ბუში უფროსის დროს თავდაცვის მდივნის პოსტს იკავებდა. სწორად იმ პერიოდში, რა დროსაც სპარსეთის ყურის ომი მოხდა.

ჯორჯ ბუში უმცროსის გუნდში ბევრი ისეთი პირი იყო თავმოყრილი, რომელსაც საერთაშორისო პოლიტიკის მიმართულებით მუშაობის გამოცდილება მამამისის ადმინისტრაციიდან ან კიდევ უფრო ადრინდელი პერიოდიდან გააჩნდა. ამ ადამიანების პოზიცია სადამ ჰუსეინის მიმართ მკაფიოდ ჩამოყალიბებული და ნეგატიური იყო.

ამის დასტურად ჩემს მიერ უკვე მოყვანილი მაგალითი, CIA-ს ყოფილი ხელმძღვანელის ჯორჯ ტენეტის მოსაზრება გამოდგება. მისი მტკიცებით, სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ ქმედებების განხორციელებაზე და „დაუმთავრებელი“ საქმის დასრულებაზე ჯორჯ ბუში უმცროსი 9/11-ის ტერაქტამდეც ფიქრობდა.

საბოლოო ჯამში, მასობრივი განადგურების იარაღის პროგრამებისა და ტერორისტებთან შესაძლო კავშირის რისკებს აღნიშნული განწყობებიც ემატებოდა, რამაც ამერიკის შეერთებული შტატები 2003 წლის 20 მარტამდე მიიყვანა.

დასკვნა

ნაშრომის ფარგლებში შევეცადე დამემტკიცებინა, რომ ერაყის 2003 წლის ომი განსაკუთრებული მოვლენა ან „ამოვარდნა“ არ ყოფილა ამერიკის შეერთებული შტატების ისტორიიდან. განხილული მასალიდან გამომდინარე თამამად შემიძლია დავასკვნა, რომ ეროვნული უსაფრთხოების წინაშე არსებული რისკებიდან გამომდინარე, ამ ომის წარმოება სრულიად ლოგიკურია. ჯორჯ ბუში უმცორის ადმინისტრაციის ამოსავალ წერილებს ეროვნული ინტერესების დაცვა და 9/11-ის შემდეგ არსებული დიდი გამოწვევები იყო, რომელიც პირველ რიგში აშშ-ს უსაფრთხოებას ემუქრებოდა.

ერაყის ომზე საუბარი, განსაკუთრები უკანასკნელ წლებში მრავალი სპეკულაციისა და არაზუსტი დასკვნების გაკეთების მიზეზი გახდა. აღნიშნული ტენდენცია პირველ რიგში პოლიტიკური კაპიტალის მოპოვებით არის გამოწვეული, რასაც არაერთი პირი - მათ შორის ისეთებიც, ვინც წარსულში ომის წარმოებას მხარს უჭერდა, დღემდე აქტიურად ახორციელებს.

ეკონომიკური ინტერესები, ერაყის ვესტრნიზაცია, ბუშის ადმინისტრაციაში თავმოყრილი პირების იდეოლოგიური მისწრაფებები - ეს ის ძირითადი მიზეზებია, რასაც ხშირად შევხდებით როგორც მედიის მასალებში, ასევე სამეცნიერო ნაშრომებში. მიმაჩნია, რომ აშშ-ს იმდროინდელი ხელისუფლების რეალურ მოტივები აქამდე არნახულ საფრთხეების რისკებსა და იმ პერიოდში მსოფლიოს პოლიტიკურ რუკაზე არსებულ ფეთქებად საშიშ სიტუაციას ეფუძნებოდა. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია კიდევ ერთი ასპექტი - ომის დაწყება არ გახლდათ ჯორჯ ბუშის პირველადი და უალტერნატივო გამოსავალი.

ერაყის 2003 წლის ომის უკეთ გასაანალიზებლად, პრაქტიკულად სრულად მიმოვიხილე მეოცე საუკუნის დასაწყისიდან არსებული აშშ-ერაყის ურთიერთობა, რომელიც მუდმივად ცვალებადი ხასიათით გამოირჩეოდა. განსაკუთრებული ყურადღება დაიმსახურა სპარსეთის ყურის ომმა, რაც გარკვეულწილად ათვლის წერტილადაც მივიჩნიე. აღნიშნული გადაწყვეტილების მიზეზი ის ფაქტია, რომ ამ კონფლიქტის შემდეგ აშშ- ერაყს შორის

ურთიერთობები სტაბილურად უარესობისკენ მიდიოდა, რაც მნიშვნელოვანი განმაპირებელი მიზეზი გახდა 2003 წლის ინტერვენციის დაწყებისთვის.

საერთაშორისო ურთიერთობების რეალიზმის თეორია მიმაჩნია, რომ ამ კონფლიქტს ყველაზე სწორი პერსპექტივიდან ხსნის, ამიტომ ფოკუსირება ნეორეალიზმზე მოვახდინე. ყურადღება დავუთმე როგორც თავდაცვით რეალიზმს, ასევე თავდასხმით რეალიზმს, რადგან სურათის ფართოდ დანახვა ყოფილიყო შესაძლებელი.

2003 წლის ერაყის სამხედრო კამპანია სრულად ჯდებოდა ამერიკის საგარეო პოლიტიკის მოზაიკაში. იმ შემთხვევაში, თუკი აშშ-ს ეროვნულ უსაფრთხოებასა და ინტერესებს მსგავსი ხარისხის საფრთხე მიადგება, სამხედრო ინტერვენციისა და ახალი საომარი კამპანიის განხორციელება დღის წესრიგში კვლავ დადგება. 2003 წელს, ბაღდადში ამერიკული სამხედროების გამოჩენა ამის ნათელი დადასტურებაა.

ბიბლიოგრაფია

- (JIC), Joint Intelligence Committee. (2002). *IRAQ'S WEAPONS OF MASS DESTRUCTION THE ASSESSMENT OF THE BRITISH GOVERNMENT*. JIC.
- Blix, H. (2003, 01 27). THE SECURITY COUNCIL: AN UPDATE ON INSPECTION .
- Boot, M. (2001). The Case for American Empire. *The Weekly Standard*.
- Bush, G. W. (2010). *Decision Points*. Crown Publishing Group.
- Cheney, D., & Cheney, L. (2011). *In My Time: A Personal and Political Memoir*. Simon & Schuster.
- CIA. (2002). *Iraq's Weapons of Mass Destruction Programs*. CIA.
- Gilpin, R. G. (2007, 12 24). No one loves a political realist.
- Hoagl, J. (2001). What About Iraq? *The Washington Post*.
- Israel Ministry of Foreign Affairs. (2002). *Iraqi Support for and Encouragement of Palestinian Terrorism* . Israel Ministry of Foreign Affairs.
- Krauthammer, C. (1991). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*.
- Margenthau, H. J., Thompson, K. W., & Clinton, D. (2006). *Politics Among Nations* (7th edition ed.). McGraw-Hill Publishing Company.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* . W. W. Norton Company .
- Morgenthau, H. J. (1967). To Intervene or Not to Intervene. *Foreign Affairs*.
- Rice, C. (2011). *No Higher Honor: A Memoir of My Years in Washington*. Simon & Schuster.
- Rumsfeld, D. (2011). *Known and Unknown: A Memoir*. A Perigee Book/Penguin Group.
- Tenet, G., & Harlow, B. (2007). *At the Center of the Storm: My Years at the CIA*. HarperCollins.
- United Nations. (1991). *Security Council Resolution 687*. United Nations.
- Von Drehle, D., & Smith, J. R. (1993). U.S. Strikes Iraq for Plot to Kill Bush. *Washington Post*, A01.